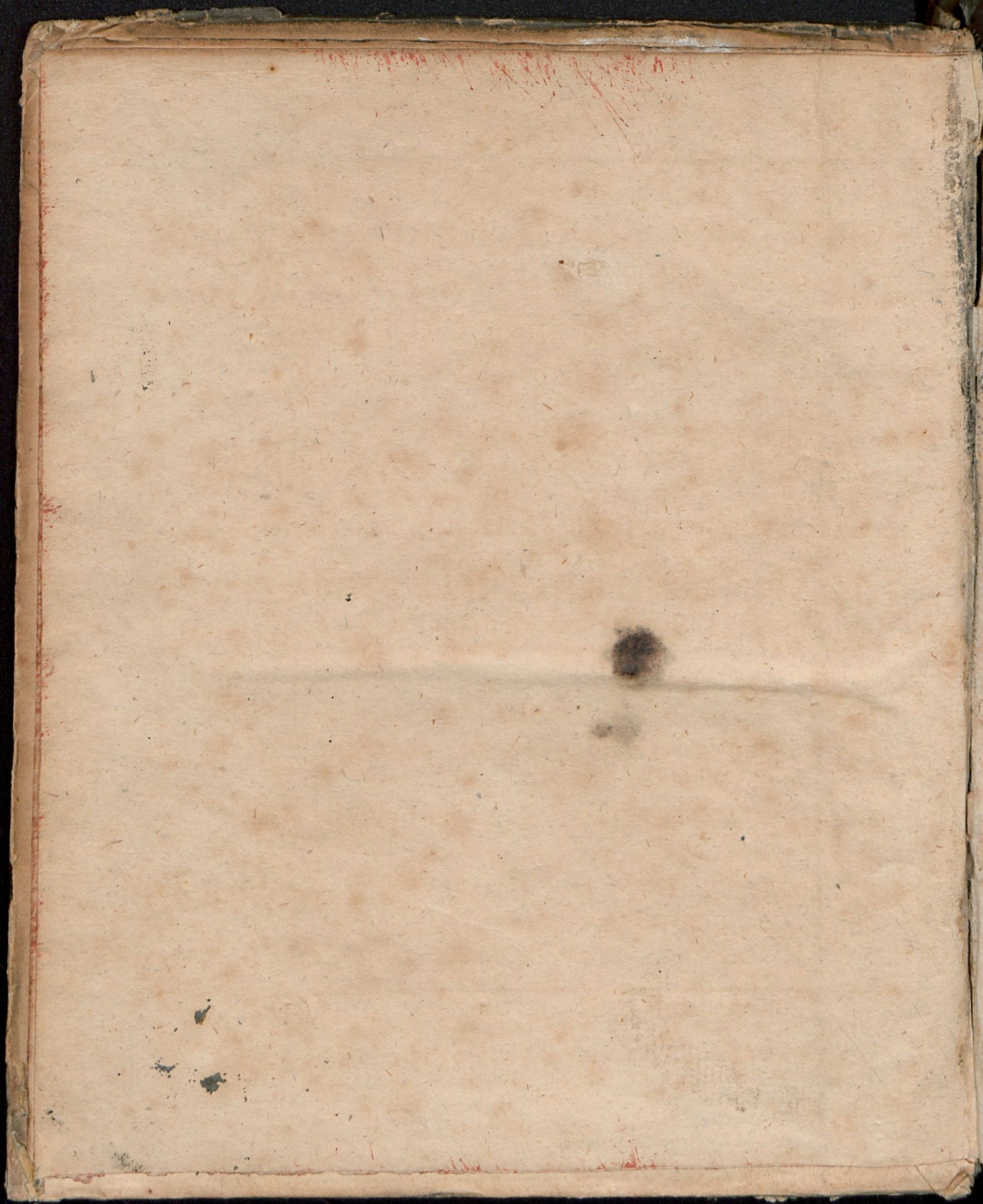

L 62. 88.
H.

DISSERTATIONEM PHILOLOGICAM
Q V A
V A R I A E
DE
VRIM ET THVMIM
PONDERANTVR SENTENTIAE
VERAQUE AD DVCTVM
EXODI XXVIII, 30.
SISTITVR

CONSENTIENTE
AMPLISSIMO PHILOSOPHORVM ORDINE
P R A E S I D E
VIRO EXCELLENTISSIMO AMPLISSIMO DOCTISSIMOQVE
D O M I N O
IOANNE FRIDERICO STIEBRITZIO

PHILOSOPHIAE, OECONOMIAE, POLITICAE ET CAMERALIVM
PROFESSORE PVBLICO ORDINARIO
PRAECEPTORE PATRONO FILIALI PIETATIS
CVLTV SEMPER PROSEQVENDO

D. XI. IANVAR. MDCCLIII.
PLACIDAE ERVDITORVM DISQVISITIONI SVMMITTE
AVCTOR DEFENSVRVS

IOANNES FRIDERICVS TEMME
ASCANIA - HALBERSTADIENSIS
DIV. LITTER. CVLTVR.

HALAE MAGDEBVRGICAE
TYPIS IOANNIS FRIDERICI GRVNERTI.

(6)

DISSERTATIONEM PHILOLOGICAM

CVI

V A R I A E

DE

VRIM ET THVMIM

FONDERANTVR SENTENTIAE

VERBAQUE AD DACTVM

EXODI XXXIII, 30.

SISTIVR

CONSENTIUNT

AMPLISSIMO PHILOLOGORVM ORDINE

P R A E S I D E

VIRI EXCELLENTISSIMO AMPLISSIMO DOCTISSIMOQUE

D O M I N O

IOHANNI FRIEDRICO STIBBRIUS

PHILOSOPHIAE, OECONOMIAE, COLLECTORAE ET CAMERALIVM

ARTIVM PRAEFICUS ORDINARIO

FRANCIGORVM PATRONO RURALI PRÆTATIS

CULTV STIMVLR FROSTQVENDO

IN XILIAVALDIA REGIVM

PRÆFICVS ERVDITORVM DISCIPLINAE SVMMITIT

ACTOR DEE SVVVS

IOHANNES FRIEDRICHVS TEMME

ASCANIA-HALBERSTADTENSIS

DEI LITTEAE CVLTVR

HADAE MACDEBERGICAE

CVRIVS IOHANNIS FRIEDRICH SVMMITIT

(5)

V I R O
SVMME VENERABILI AMPLISSIMO
ATQVE DOCTISSIMO
IOANNI CHRISTIANO
MICHAELIS
POTENTISS. BORVSSIAE REGI
A CONSILIIIS ECCLESIASTICIS PER
PRINCIPATVM HALBERSTADIENSEM
SVPERINTENDENTI GENERALI
SPECTATISSIMO ET AD AEDEM
S. MARTINI PASTORI
PRIMARIO
THEOLOGO DE CHRISTI ECCLESIA
LONGE MERITISSIMO
ORBIS ERVDITI ORNAMENTO
PRAESTANTISSIMO
LITTERATORVM FAVTORI AC PROMOTORI
ACERRIMO
EVERGETAE SVO
OMNI OBSERVANTIAE ATQVE HONORIS
CVLTV AETERNVM PROSEQVENDO
HANC DISSERTATIONEM ACADEMICAM
STVDIORVM AC DILIGENTIAE PRIMIIAS

IN GRATISSIMAE OBSTRACTISSIMAEQVE
MENTIS TESSERAM
PRO TOT TANTISQVE COLLATIS BENIGNE
BENEFICIIS SACRAM ESSE VULT
SEQVE TANTI VIRI PATROCINIO ATQVE
FAVORI PRECIBVS SIMVL PRO ILLIVS
INCOLUMITATE AD NVMEN
SVPREMVM EFFVVIS

VT

INEVNTTE HOCCE NOVO ANNO GRATIA SVA
ADSIT ILLVM IN TOTIVS ECCLESIAE
SALVTEM

AC

DEPRESSORVM SOLATIVM CONSERVET
DENVO ETIAM ATQVE ETIAM
COMMENDAT

AVCTOR

IOANNES FRIDERICVS TEMME.

DISSERTATIONIS
DE
VRIM ET THVMMIM
SECTIO PRIOR
VARIAS SENTENTIAS PONDERANS.

§. I.

Dulcissima perfusi lætitia, merito admiramur Pontificis
omnia vestigia, in sacris litteris occurrentia, Maximi ve-
quæ nobis numen supremum solatio plenis stium vsus.
depingunt perfectionibus; præprimis sapi-
entia, amore, ac bonitate, ornatum, Pon-
tificem maximum, redemptoris nostri typum splendidissimum
si consideramus, vestibus sacerdotalibus indutum; splendo-
re suo perstringit oculos nostros, ac ad fontem amore indu-
ctum, sapientia omnia ordinantem, nos ducit, vt animo
erec̄ti fiduciam spe plenam conciperemus. Campus hic sese
aperiret hæc dictas Dei perfectiones, in vestitu ipso P. M.
detectas, admirandi, laudibusque euehendi, si nos amplius
diffundere, omniaque mȳsteria hic latentia propius contem-
plari vellemus; scientes tamen, limites hic nobis præscriptos,
A quos

quos transgredi nefas putamus, lectoris beneuoli propria meditationi hæc relinquimus. Paucis interim considerabimus P. M. vestes, vsum illarum scrutaturi, vt lux quædam affundatur argumento, infra maiori industria excutiendo. Inseruiebant autem 1) necessitati ac commoditati, vt, corpore aduersus iniurias aëris et tempestatibus munito, sanitati atque incolumitati suæ consulere. Cum enim merus ex hominibus homo esset, humanis casibus obnoxius; opus vtiq; habebat vestimentis, nuditatem obuelaturis, animique ab imagine diuina, per lapsum amissa, vacuitatem, in mentem ipsi reuocaturis. Vocamus huc tunicam adstrictiorem, et mitram, quibus indutus erat. Inseruiebant 2) commoditati, vt tum corpus rite mouere, in proprias vtilitates et vsus, possit, tum functionibus sacerdotibus felicius et expeditius administrandis vacare valeret. Referimus huc cingulum, quo vestem ad talos promissam restringebat. 3) Pudori attestando inseruiebant, ne forte, ipso sacris ministeriis, imprimis in loco editione, ad altare, fungente, adstantium oculis, quæ natura regi iubet, offerrentur: iussus eum in finem erat, femoralia lumbis circumposita habere. Et hæc quidem vestimenta P. M. cum reliquis sacerdotium subeuntibus erant communia, conf. Exod. XXVIII. v. 2. sq. Splendebat tamen aliis adhuc vestibus, ipsi soli concessis, quæ faciebant 4) ad officium præstandum illiusque antitypum representandum. Non vero heic loquimur de functionibus, quas cum gregariis sacerdotibus communes habebat, sed de iis, quibus solus operam dabat. Referimus huc tum functionem anniuersariam, in die expiationis, quo albis vestibus ornatus prodibat; tum vero illas functiones, quas quotidie extra sanctissimum obire poterat. Pertinet huc, quod populum Iudaicum Deo quasi in memoriam reuocare, et de meliori commendare debuerit; nec non quod ipse nomina tribuum huius populi gestare, sibi que curæ cordiue habere; et denique quod pro ipsis in causis arduis Deum consulere obligatus fuerit. Huius rei gratia lamina, cui *kodesch lagonai* inscriptum legebatur; tintinnabulis, aduentum eius quasi indicantibus; nec non vestibus, quæ nomina

nomina XII. tribuum complectebantur, amictus erat. 5) Con-
 ferebant aliquid ad auctoritatem, et maiestatem conciliandam. 5) maiestatis
 Munus enim omnium præstantissimum ac grauissimum subi- conciliandæ.
 bat: Populus nimirum Iudaicus illius humeris quasi erat imposi-
 tus; rebus in sacris ab ore illius, Deum consulente ac manda-
 ta percepta iterum edente, pendeat; peccata totius populi
 a P. M. erant expianda, Deusque iratus, per ipsum reconci-
 liandus. Fiducia proinde, ac honor acquirendus; præstantia
 muneris ipsius ipsis etiam vestibus indicanda, et reuerentia
 accendenda erat. Idque eo magis, vt anritypum summis
 perfectionibus, quasi veste, indutum, homines vere olim
 expiaturum, Deo amicos redditurum, pro illis efficacissime
 intercessurum, et sufficientissima oracula promulgaturum, eo
 melius sisteret. Fulgentem hanc ob causam P. M. videmus,
 tunica superiori, humerali, mitra coronæ instar confecta, ac
 pectorali vestitum, atque vbiuis auro, argento, gemmis, ma-
 logranatis, bysso corruscantem. *Alexandro*, Deo iubente, fi-
 des si *Iosephi* narrationi habenda, P. M. obuam se dat, radios
 fulgentes ex se spargens, heroemque adspectu in tremorem
 coniciens. Quis dubitaret, eundem effectum in plebe, caus-
 las rerum non adeo sollicitè scrutante, inque externis, quæ
 oculos præstringunt, hærente, se exseruisse, qualem in to-
 tius orbis victore perspicimus? Quamuis vero hæc omnia
 meditatione digna, iucunditateque mentem imbuentia sint;
 non tamen accuratori eorum considerationi vacabimus. Qui
 sitim ardentem extinguere cupit, eruditissimorum virorum
 hac de re scripta euoluat, quæ abunde satisfaciunt. Nomina-
 mus e multis *Braunium*, qui opus excellens composuit de
vestitu sacerdotum. Ebr. secunda vice *Amstelodami* 1698. editum.
Lundium in Iudischen Heiligthümern edit. *Wolff* lib. 3. c. 4. Re-
 mittimus etiam ad eos, qui coniunctim editi sunt in *Theſauro*
Antiq. Ebr. *Vgolini* Tom. II. Quibus addimus *Boldichii*
Pontificem Ebræum, nec non *Seldenum* in lib. de *ſucceſſione*
in Pontif. Ebr. lib. II. c. 7. et *Friſchmuthum* diſſ. de *pontificum*
ebr. veſtitu ſacro.

§. II.

Pectora'e ve-
stimentorum
splendidissi-
mum.

Quia inter vestimenta summi pontificis *Pectorale* eminet, veluti luna stellas interminores, operæ pretium nos facturos esse putamus, si in eo explicando adhuc paullo diutius moremur. Hoc enim tum ad singulare decus ipsi conciliandum, tum ad officii demandati partes adimplendas, quam plurimum faciebat. Legitur illud per partes artificiosissime contextum Exodi XXVIII. et XXXIX; et nos pro instituti ratione non nulla ad hæc loca illustranda proferemus.

§. III.

Derivatio-
num $\tau\delta$ שׁוֹן
discussio

Sententia
Gussetii

Lamyi

Auenarii et
Hülleri

Ebraice autem vocatur שׁוֹן ; cuius denominationis variæ exstant explicationes etymologicæ, mirum in modum a se invicem diuersæ, propter difficultatem ex radice vocis deperdita exsurgentem. *Gussetius*, at quantus vir! *commentario* suo de L. E. edit. Lips. p. 552. se veram illius significationem ignorare, candide faterur. Arridet fere, tanti viri, quem Musæ Ebraicæ exosculatæ videntur, legere vestigia, ne operam et oleum nos perdidisse fateri, irritò conamine, cogamur. Rebus tamen in arduis voluisse sat est; pensitemus igitur aliorum sententias, et maxime verosimilem assumamus. *Lamyus* in libro de *templo* explicat *pectus*; sed hæc explicatio consistere nequit propter vocem additam שׁוֹן . Cum enim ex sententia *Lamyi* hæc vertenda essent: *pectus iudicii*; relinquimus lectorum iudicio, num feliciores nobis esse queant, ut conceptum cum hisce verbis coniungant. Nos saltim putamus, prædicato tolli subiectum, et ita exsurgere conceptum absurdum. Ut sicco iam pede, brevitati consulentes, reliquas, quibus premitur sententia, prætereamus difficultates. *Auenarius* et *Hüllerus* dictum putant pro שׁוֹן a rad. שׁוֹן *auguratus est, conieclavit, exploravit*. Verum optimi viri non vident difficultates non superandas, quibus se hac opinione immittunt; vndenam enim eiusmodi litterarum transpositionem vnquam factam probabunt? Non quidem negamus, quod neque E.L. peritos latet, litteras in quibusdam vocabus

bus esse transpositas; fieri enim hoc maxime solet in deriuatione vocis cuiusdam a radice extranea. *confer. cel. Simonis Arcan. sect. I. §. IX.* sed omnes disiectas ac dispersas esse, exemplis extra omnem dubitationis aleam positis doceri nequit. Deinde hic si liceret deriuandi modus; quidlibet ex quolibet eruere possemus, et significationes vocum naso cereo non dissimiles euaderent. Relinquimus itaque hancce nimis longe petitam deriuationem, et *Clericum* examini subiicimus. Clerici.

Ille profert suam sententiam in *Comment. ad Exod. XXV. 7.* obseruans, Arabibus notare *hhaschabanon pectus*, loricam, et *anteriorem* quidem *huius partem*, et apud eosdem *חשן* *hhaschanna* sonare asper, asperis vestimentis adfuerus fuit. Quibus ita expositis, subdit, optime hoc in pectorale, auro et gemmis asperum, quadrare. Verum obseruamus, nimis ingenio esse indulgendum, si pectorale, tanquam loricam squamis obductam, repræsentare nobis vellemus. Nimis præterea coactum videtur, nomen fuisse impositum ornamento pretiosissimo, a qualitate quadam, aliis vestibus P. M. inprimis humerali, æque conueniente. *Forsterus* et alii deriuare conantur a radice Ebraica *חשן* *stuit*; quoniam P. M. pectorali indutus silentio pressa, atque incognita protulisset; aut, vt alii rem declarare instituant, reuelatio voluntatis diuinæ, non nisi alto obseruato adstantium silentio, esset facta. At quamvis fluere videatur hæc sententia quoad significationem; repugnantem tamen eius auctores et defensores sibi habent analogiam Grammaticam, vtpote quæ euincit, litteram *ח* in eiusmodi formis non esse seruilem, sed radicalem. Prouocamus, dictis fidem conciliaturi, saltim ad voces *חשן*, *חשן*, *חשן*.

גרי. Aliorum coniecturas in medium productas mittimus, quia vel iisdem vel etiam maioribus difficultatibus premuntur. Vocamus huc eos, qui vel cum *חשן*, quod *robur* denotat, conferunt; arbitantes, pectorale ita vocatum esse, *quia propugnaculum fuisse Israëlitis*. Omnium proinde probabilissima est deriuatio a radice arabica *Hafna* pulcer, elegans fuit.

Simonis

cui quoque calculum album adiecit Vir Excell. Præceptor pietatis cultu semper prosequendus, *Simonis*, in *arcano formarum* p. 300. Et *Braunius* rationem deductionis desumit ab elegantia auri, purpuræ, cocci, hyacinthi, byssi, gemmarum, totiusque operis. Quid enim præstantius, quid elegantius, quid pulchrius pectorali esse potuit, hisce ex partibus constructo.

Variæ versio-
nes vocis
יְרִמְיָהוּ.

§. IV.

Diuerfa ratione LXX interpretes hanc verterunt vocem modo *ποδην* vt *Ex. XXV. v. 7.* sed tunc pectorale cum pallio, aut magis adhuc cum tunica ad pedes vsque defluente, eoque quodammodo tegente, confundunt: hoc enim infert notio vocis *ποδην* conf. *Henr. Stephani Thesaurus, sub voce πῆξ Tom. 3.* Modo, et quidem multo felicius, tradidere per *λογιον τῶν νομίμων*, *dictaturam* seu *dictamen iuris*, ad promissionem cum ipso coniunctam, et effectus illud concomitantes, respicientes; quod sit scilicet instrumentum, quo mediante Deus cum Pontifice M. sic induto loqueretur, et illi mandata reuelaret, vt populo *ius* deinde *diceret Ex. XXVIII. v. 15. 22. sq.* Modo transfutare *περισηδιον*, a loco, pectore scilicet, cui Ephodo innitens fixum inhærebat, et quod circumdabat, ac tegebat, *Ex. XXVIII, 4.* quæ versio omnino est conuenientissima. *Sir. XLV. v. 12.* et *Iosephus* dicunt, *λογιον*, quibuscum interpretes *Alexandrini* consentiunt; quæ explicatio cum τῶν LXX. interpretatione superius tradita fere coincidit: et idem est, siue deducas a notione *sermonis* siue *rationis*; cum vtrumque optime fuit. Posteriores enim si admittis, *rationale* dicitur, illud ex qua rationes et consilia ipsa erant petenda; Prius si arriiserit, ratio denominationis in eo ponenda est, quod Deus cum Pontifice, hoc יְרִמְיָהוּ induto, locutus sit, rationes et consilia querentibus indicando. conf. *Relandi antiq. sac. vet. Ebr. P. II. §. 10. p. m. 137.* *Hieronymus* vocat *rationale*; et hunc presso pede sequitur *Vulgatus*, qui reddidit *rationale iudicii*: quasi fons ex quo iudicia profluunt: quod optime quadrat in pectorali indutum pontificem, iudicia etiam exercentem, et primarii iudicis personam sustinentem, *Deut.*
XXXIII.

XXXIII. v. 5. sq. *Leu. X. v. 11.* Quibuscum consentit *Chaldeus* חֲשׁוּדֵיכֶם vertens; et *Lutherus* per *Amtschildlein* explicans. Adduximus autem omnes has versiones, ad illustrandam inferius producendam explicationem nostram: quamvis enim eandem hæc non probent, certe tamen illustrant, eique fauent.

§. V.

Pectorale, quo magis adhuc splendor illius eueheretur, Gemmæ pectoralis, ac nomina. duodecim gemmis pretiosissimis, et splendorem lucidissimum spargentibus, erat conspicuum; quibus nomina tribuum Israelis, a conditore cuiuslibet defumta, opere sigilli inscripta, legebantur. Litem hac occasione inter verpulos ortam nostram non facimus, quo ordine nimirum, quæue serie, nomina lapidibus fuerint inscripta. Oneris enim ac muneris tantum Rabbinorum est, ut res nullius momenti, quin etiam aliquando ridiculas, ac nugas, multo labore ac sudore scrutentur; quo nomine omniscibilium ornati ex palæstra discedant. Interrogemus igitur verpulum, nomen exquiramus, lapidi tertio aut sexto incisum; et pectus sapientia exuberans statim referet, fuisse Sebulonis aut Gadi. Dissentiunt tamen; et licet dissentiant, gaudemus nos saltem, probi quippe gnari, ad salutem nostram hæc non pertinere, nec lucem aliis S. S. locis addere. Sufficit, nos scire nomina filiorum Israël lapidibus fuisse iacisa, sed non sine ratione quæritur; cur hoc a sapientia diuina procuratum? Inspiciamus ipsum codicem; et rationes detectas perspiciemus. *Prima* fuit, ut Pontifex maximus, pectorali indutus nomina incisa gerente, coram Deo appareret *לִזְכְּרוֹן לְפָנֵי יְהוָה חֲמִיּוֹת* *in memoriam coram Deo iugiter.* Non, quod Deus alicuius rei obliuiscatur, aut mediante tertio quodam, sibi aliquid in memoriam rursus reuocet; sed scriptum est ita, ut pii Israelitæ suo solatio discerent, Deum, utpote qui omnia, et consequenter etiam P. M. his gemmis ornatum, sibi repræsentaret, ipsorum bene esse memorem, ac ipsorum memoriam nunquam deponere, tener-

tenerimo ac paterno semper erga ipsos flagrare amore, et perpetuo cogitare, de ipsorum felicitate promouenda ac adaugenda, deque promissis datis exactissime et opportunissime executioni dandis. Certissime itaque sibi persuadere poterant, se esse peculium Dei, seque misericordia diuina, ac beneficiis diuinis, ex ea vberime promanantibus, perenniter esse fruituros. *Deinde* vt esset ipsi P. M. in memoriale perpetuum. Si enim oculos mitteret in pectus; adfulgebant ipsi gemmae, nominibus sibi concreditorum ornatae, ipsum officii, nunquam non serio obeundi, admonentes, se constitutum apud Deum totius populi esse legatum; sibi ipsius curam esse mandatam, muneris esse sui, vt omnia populi peccata, sibi quasi imposita, apud Deum expiatione, sua fide in Messiam posita, deleteret, et illius causa pro pectore suo inscriptis preces fundendas, sacrificia sincero studio offerenda, et animos vera cognitione doctrinarum salutarium esse imbuedos. *Post* hi lapides, singulos Israelitas, nomina sua illis inscripta intuentes, commonefacere debebant, se perpetuo in Dei conspectu versari, suiue hinc officii esse, vt sanctimoniam darent operam, quemadmodum ipse Deus sanctus est. Quibus addi *ultimo loco* posse videtur, haec ideo facta esse, vt, sicuti omnia in V. T. umbris inuoluta, praestantiora denotabant, hic quoque typus exsplendesceret, atque indicaretur, Christi, tanquam veri pontificis, pectore fideles omnes esse incisos.

§. VI.

Vrim et
Thummim
pectoralis ad-
dita.

Pectorale adeo conspicuum continere debebat *Exod.* XXVIII. v. 30. *Vrim* et *Thummim*. Hic adest interpretum crux, hic nodus Gordius ab Elia soluendus. *Luces* et *perfectiones*, quod mirandum, videmus oculos nostros tenebris obuelantes. O! si adesset ipsum *Choschen*; vt, discussis tenebris, tanta sententiarum diuortia componerentur feliciter. Nunc autem quot capita, tot sensus. Quilibet, interpretis personam induens, noua sententia auget difficultates, quilibet se veritatem inuenisse putans gauisus est. Nimis mole-
flum

stum foret, ac nullius fere vtilitatis, omnium meditationes, siue absurdas penitus, siue probabiles, aut probabiliores penfitare, ac diiudicare. Adductas legimus vna cum auctoribus suis apud *Lundium* in *Jüdischen Heiligtümern* edit. Wolff. Lib. III. c. VI. p. m. 188. sq. *Georg. Guil. Dietricum* in commentatione de *Vrim et Thummim* cap. III. p. 19. sq. *Braunium* de *vestitu sacerdot.* Ebr. Lib. II. c. XX. p. 588. sq. *Io. Ioach. Schröderum* diff. de *Vrim et Thummim*, *Lilienthalium* in *Archiuario biblico*, et, qui primo loco fuisset appellandus, *S. V. Baumgartenium*, præceptorem filiali amore colendum, in *adnot.* 327. p. 472. zur *algemeinen Welthistorie*, Tom. II. sect. VII. ad quos lectores, sententiarum indolem scire desiderantes, ablegandos putauerimus. Ne autem manum de tabula, penitus ἀνομιβόλοι, remoueamus, examini nostro subiiciemus recentiores quasdam, a *Lundio* aut omiffas, aut disquisitione accuratiori non discussas, vt, monstratis earum, quibus laborant, difficultatibus, patere possit, nos causas habuisse fat graues, de aliis cogitandi.

§. VII.

Primus prodeat in scenam *Harduinus*, miles in Pontificiorum castris fortiter pugnaus, qui eandem, quam alii sui gregis, inflauit tibiam, *Vulgati* interpretis defensionem in se suscipiens, in *explication des mots Vrim et Thummim*, quæ inserta *Memoriis Triuultinis* legitur. Vestigiis itaque hisce insistentes, ad auctoritatem curiæ Romanæ conciliandam, et infallibilitatem iudicis supremi illius eo felicius adstruendam, per *doctrinam et veritatem* explicatum iuit; monens, ius eo ipso, ac prærogatiuam indicari, quibus P. M. polluerit, vt veritatem, sine omni erroris periculo cognitam, peccatoreque suo conclusam, aliis, ex se lumen ac institutionem quærentibus, manifestaret, qui certo estatis ipsius confidere poterint. Sed non sine ratione hæc illustrat: faciamus, iubet, applicationem ad Pontificem Romanum, Christi in terris Vicarium, et maiori iure illi eandem prærogatiuam adscribamus! Plures, qui viam ipsi strauerunt, habuit antecessores, ex quibus præ aliis maxime eminent celebris ille papicolarum promachus.

Harduini
sententia
ponderatur.

B

machus.

machus, *Robertus Bellarminus*, qui multo labore sinceritatem huius explicationis adstruere annisus est in libro, de *Pontifice Rom.* c. III. Sed *Harduinum* oppugnandum suscepimus, recentiorem illis et fortiorem, quem si proiecerimus, reliquos quoque prostratos ac victos videbimus. Respondemus itaque 1) omnes esse suspectos, qui defensionem *vulgatæ* h.l. in se susceperunt, quippe ad id non desiderio veritatis vindicandæ ac protegendæ, sed studio sectæ, cui nomina dedere sua, suffulciendæ, abreptos; suspectam itaque esse explicationem in gratiam eius protrusam. Hic profecto nobis, sine periculo nimis accelerati iudicii, subsumere licet, characterem et scripta alia, et varias circumstantias aduersariorum pensantibus, ipsos fuisse amore præsidis sui adductos; et explanationem hanc, nisi alia convincentia accesserint argumenta, esse reiiciendam. Præprimis id notum est in aduertario, quem oppugnandum nobis stitimus. Ex somniis illius ipse N. T. codex latina lingua a viris spiritu sancto actus est consignatus, ut hisce positis auctoritas Pontificis R. eo certius stare, et palliati paulisper apparerent multi errores. Quis igitur dubitaret, illum omnem mouisse lapidem hac quoque occasione, ut Pontificis Ebræi veritatem, et inde adstructam infallibilitatem, transfunderet in Romanum? Sed merito nobis gratulamur, conatus illius fuisse vanos, successu omni destitutos, fati solide ab aliis impugnatos. II) Precario adsumunt explicationes boni viri, nullis argumentis, ipsis ex verbis aut contextu deductis, pro illis pugnantibus; ut hypothesi semel adsumptæ consulant. אריי enim deducunt a ירה, quod in Hiphil *docendi* notionem induit; et אריי, ab אמן *credidit*: et modo ex voluntate, licet repugnante *Minerua*, & inserunt, modo, ut errorem ornent suum, & sibi repugnans rursus elidunt. Abeant potius, et perquirant regulas Grammatices, et se vocum consuetam deriuationem edoceri patiantur; nelligantes cum aliis sæpius aduersus prima elementa impingant. Auctoritas רבך LXX, ad quam forte prouocabunt, quamque interpretem *vulgatum* secutum putamus, nobis curæ non est. Licet enim vertant per *ἀλλωσιον ηεν ἀλλήθειαν*; nos tamen nihil time-

timemus, utpote certi, eos infinites lapsos, atque a veritate Ebraica, ut cum *Hieronymo* loquamur, alienos fuisse. III) Rite si inter se conferantur loca, in quibus pectoralis, et cum eo coniunctarum prerogatiuarum, mentio iniicitur e.g. *Numer.* XXIII. v. 21. *1 Sam.* XXVIII. v. 6. *1 Sam.* XXIII. v. 18. vix inferri patet textibus sacris, si *Harduini* figmentum ex iis exculpendum sit. Non enim illis insinuaturn signum aliquod, indicans, P.M. esse iam instam veritatis cognitionem, eiusque infallibilem manifestationem; sed sub certa quadam conditione, medio a sapientia Dei electo, ipsi demum esse communicandam: non tamen veritatis, animarum salutem spectantis, quod aduersarius precario sine exemplis S.S. adsumit; sed euentus cuiusdam dubii, cognitionem. Ex inductione enim aliorum locorum patet, quod Pontifex Maximus, consilium et euentum rei incertae ut aperiret, rogatus; pectorali indutus illuminationes superne sibi factas indicauerit; saepius vero, re infecta, responsione diuina non accepta, incertus discesserit. Quodsi vero iure, et priuilegio adfectus fuisset cognoscendi veritatem, insito vsus lumine: qua ratione tandem, spe sua frustratus, responsa non dedisset; qua ratione, inquam, errores, infallibilitatem destruentes commisisset; cur tandem pectorali, ut medio quodam, vsus fuisset? Maiorem de cetero in lucem hoc argumentum sphae sequenti ponemus. conf. *Dassouii* diss. de *Dissidio Pontif. Rom. et Ebr.* Reiciimus itaque omni iure explicationem α) in fauorem alicuius erroris protrusam, β) ipsis Grammaticis regulis repugnantem γ) aliis circumstantiis contradicentem, et δ) tandem ne causae quidem defendendae fauentem, tanquam explodendam. Pluribus adhuc errores *Harduini* ob oculos ponere possemus; quae tamen consulto praeterimus, utpote ab impugnantibus infallibilitatis P. Rom. iam satis discussa; praecipuum cum multo maiora ac difficiliora adhuc a nobis diiudicanda supersint.

§. VIII.

Harduino adiungimus *Val. Ernest. Laescherum*, nominis Laescherus
fama maxime celebrem Theologum, non multum in enodanda
diudicatur.

da difficultate harum vocum ab *Harduino* abludentem; comitem ita ipsi quoque damus. Veneramus hunc virum, admiramur eius felicitatem in tollendis dubiis, exegeticis; licebit tamen nobis addere rationes, cur sententia illius subscribere nequeamus. Protulit eandem in libro Germanico, cui titulus: *Fidle Andachts-Frücke* p. 482. ad *Exod.* 28. v. 30. exhibemus ipsius auctoris verba. *Gib Licht und Recht auf das Amts-Schild. D. i. Gib diesem Schilde in meinem Nahmen solche auctoritet, und Krafft, das es sey, und der so es trägt, habe Licht oder Weisheit in duncklen und schweren Dingen, und Recht oder Krafft recht zu urtheilen in streitigen Sachen.* Vnicuique autem, verba adducta legenti ac diiudicanti, patere, maximam adesse conuenientiam, inter hanc et *Harduini* §. VII. refutatam sententiam, putamus, quid? quod fere coincidere cum illa. *Resp.* itaque I) argumenta varia, §pho prægresso prolata, hic quoque esse applicanda, mutatis tamen mutandis. Sed vt certiores simus, quasdam adhuc difficultates, quibus laborat sententia, in sequentibus adducemus. Hanc enim quoque ob causam II) nobis non arridet sententia *Lœscheriana*, quoniam habitum inferre videtur, Pontifici Maximo pectorali induto infusum, rebus de occultis, ac maxime arduis iudicandi; quod tamen illis locis repugnat, vbi reuelationes factæ per *Ephodo* adiunctum pectorale enarrantur. Nullibi legimus eiusmodi habituales sapientiam ac iudicandi vim Pontifici fuisse concessam, aut promissam. Loca enim, voluntatis diuinæ reuelationem referentia, Deum sistunt, immediate oracula quæsitæ edentem, pro sapientia tamen ac amore suo summo, sacerdote supremo, vt causâ instrumentali, vtentem; vt auctorem et fontem primarium *Israëlitæ* pii cognoscerent ac venerarentur. Hinc sigillo quasi obsignatas hasce videmus patefactiones voluntatis summi: *Dixit dominus; respondit lehouab. Num. XXVII. v. 6. 7. sq.* Sistuntur nobis filii *Israëlis* de bello anxii, cum fratribus suis ineundo; *querunt* igitur per dominum, i. e. ipsum dominum. et non multo post adicitur: *dixit lehouab, ascendite, quoniam crassima luce daturus sum (hostes) in manus tuas.* *Dauid*, persecutionem patiens, summo

mo in periculo constitutus, ad sinum patris sui coelestis confugit, inde auxilia et consilia certissima deducturus; preces immediate dirigit ad Deum omnipotentem. 1 Sam. XXIII. v. 10. clamans: *Domine, Deus Israël, audi, audi, seruum tuum*; et non multis interiectis additur; *et dixit Dominus descendente. c. 1 Sam. XXIV. v. 37. sq. 1 Sam. XXVIII. v. 6.* Plura hic congerere loca, asserti nostri veritatem corroborantia, superfluum iudicamus; cum ex adductis factis superque pateat, nullam infusam sapientiam, aut attributam iudicandi vim, mediante pectorali, Pontifici adfuisse. Ad quemcumque enim confugio consulturus, illum agnosco auctorem datae postea responsonis. Iam vero Israëlita non ad sacerdotem maximum preces suas ac desideria sua direxere, sed ad ipsum Dominum. Deum ergo maximum immediatam causam reuelationis cognouere. Ipse *Iosephus* interpretis hac in re sententiae veterum Israelitarum vices sustinere potest; qui *lib. VI. antiquit. iudaic. cap. 7.* ad verba Sauli, diuinum silentium, ubi consultus erat, ægre ferentis 1 Sam. XIV, 36-38. sequentem paraphrasin adfert: *non sine causa, πικρὸν τὸ ἀποκρίσειν ἡμῖν ὁ θεὸς ἔδιδόντων ἡμῶν, nobis querentibus vocem non dedit Deus, qui tamen antea nobis omnia significare solitus est; et nihil sciscitantibus clare loquens.* III) Hisce omnibus accedit, sententiam ipsi contrariari experientiae casibus, quos libri sacri nobis consignatos reliquerunt. Ut breuitati inseruiamus, argumentum ex his depromptum, ratiocinio inclusum proferemus: Si Pontifex maximus habituali sapientia et virtute de arduis iudicandi fuit præditus; nunquam non, quotiescunque voluit, oracula præstitit quæsitæ. Iam vero posterius est falsum; Ergo et prius. Posterius falsum esse vel ex Saulis probare possumus historia. Quamvis enim hic oraculum consulere 1 Sam. XIV, 37. et c. XXVIII, 6. adiunctis precibus numinis supremi voluntatem percontaturus; nihil tamen responsi retulit, quia, neglectis diuinitus sibi iniunctis mandatis, in Deum iram incurrerat. Iam vero si tam anxie quæsitos rerum euentus habuisset sacerdos, pectorale gerens, perspectos; quidni æstuantem Regis animum, quem ipso a Deo electum, quem-

que sæpius auxilio diuino suffultum sciebat, sopire respon-
sione data tentasset? cur tandem non præuidit, aut certo sci-
uit pontifex, Regem, desperabundo non ab similem, in atro-
cissima prolapsurum esse peccata, eo vsque, vt ad hariolos,
antea terra eiectos, consulendos esset abiturus, atque eo
ipso magis adhuc iam feruentem accensurus Dei iram? Satis
ex his patet, non nisi Deum fuisse, qui oracula sacerdoti sug-
gerere propter quærentis indignitatem recusabat. Pectorale
hic quidem adest, quærens eo instructus apparet sacerdos
coram arca foederis; Rex anxius suspiria fundit, exspectat
exhilarantem responsonem. Oracula desunt, os conclusum
sacerdotis videtur, ipsum Choschen non auxiliatur; nil est,
gratia supremi non accedente. Vbi igitur habitualis sapien-
tia; vbi vis iudicium ferendi infallibile cum pectorali con-
iuncta? diffluit, surgente veritatis lumine. Deo oracula ne-
gante, nil sacerdos efficere potest; consistendum ipsi, esse
manum omnipotentis omnia hæc operantem. Nostra porro
sententia IV) ex eo confirmatur, quod Rex, ira percitus,
alioquin in sacerdotes sæuissimus, responso non obtento, in
furorem aduersus sacerdotem, quem compellauerat, non
actus sit; quod vtique, pro mentis impotentia, atque indole
ad crudelitatem prona, facturus fuisset, si sciisset, penes
sacerdotem, vtpote habituali virtute ad ardua respondendi
donatum, stare, vtrum oracula dare, an negare vulerit.
Sed ægre quidem silentium ferens, de denegata sibi diuina
reuelatione se conuictum sentit; indeque mox ad causam si-
lentii diuini tollendam procurrit i *Sam. XIV*, 38. mox fle-
dere si nequit superos, acharonta vult mouere i *Sam. XXVIII*,
6. seqq. Vltimo loco V) addimus, Israëlitas reprehendi,
Iof. IX, 14. quod *os domini* non consuluerint, antequam le-
gatorum, fucum facientium, vota expleuerint. Nulla hic
iniicitur mentio sacerdotis; sed immediate assertur os Domi-
ni, tanquam vnicus, isque verus, cognitionis veræ fons.
Sed sufficiant hæc de sententia Loescheriana, quam satis nos
refutasse arbitramur!

Accingimus nos ad examini subiciendam sententiam, quæ omnium fere eruditorum occupauit mentes. Merito timore quodam deterriti hoc fuscipimus opus. Perfrictæ enim videtur frontis esse, iuuenem respuere difficultatum feliciorum enodationem, a dictatoribus litteraturæ orientalis huc vsque ardenti studio professam, et validis argumentis protectam. Sit tamen inuestigemus, quam in re laboret! Plurimi, etiam tempore nostro, putarunt, *Vrim* et *Thummim* esse ipsas gemmas, pectorali insertas, nomina tribuum filiorum Israël incisa gerentes. Nimis onerosum foret, omnia hanc explicationem calculo albo ornantium, afferre argumenta, pro veritate illius asserenda ac vindicanda, multo studio hinc illinc conquisita et adducta. Prodeat solus *Relandus*, omnibus notus, cultorum præprimis litteraturæ orientalis oculos in se vertens; qui in *compendio antiquit. Ebr. Part. II. c. 1. p. m. 137.* ita mentem suam explicat; *Huic*, inquit, *Ephodo inserte erant 12 gemmæ, per 4 ordines digestæ, quibus insculpta erant nomina filiorum Israël, quas ipsas nomine ארורים ותמי* appellatas fuisse, videtur liquere ex *Ex. XXXV, 9. et collatis Ex. XXXIX, v. 10. et Leu. VIII, 8. sq.* Concinna breuitate hic prolata sententiam, et validissimo, vt videtur, argumento iussultam, perspicimus; et hac in re multos sibi consentientes habet, *Brentium* auctorem sequentes, primus qui eam proposuit. Maxime tamen vindicandam in se suscipere *Dietericus* in *Commenatione de Vrim et Thummim* supra iam laudata. *Braunius* in lib. *de Vestitu sacerdotum Ebr. I. II. c. 20. §. 532. et §. 540. Wichmanshausenius* in *diff. num מלאים אבני ותמי* ab ארורים ותמי *distinctum quid fuerim nec ne?* *Lampius* in *oratione de Vrim et Thummim*. et *Io. Ioach. Schræderus* *diff. de Vrim et Thummim*. Adduximus tantum nominis fama maxime celebres; reliquos, quorum non numeranda est cohors, silentio transeuntes. Et hi omnes quidem in eo consentiunt; lapides, gemmas, hoc nomine fuisse insignitas, in modo tamen reuelationis per eas factæ mirum a se differunt. Quidam illorum, quibus Rabbinoꝝ vestigia

Relandi sententia examinatur.

vestigia religiosissime sequi volupe est, omnia figmenta, ex vaganti illorum ingenio propullulantia, avidissime amplexantes, aut gemmarum splendorem radios spargentem, aut litterarum protuberationem, fulgorem, aut etiam atrorem, lapidum tenebras, sibi fingunt; vt signa certissima voluntatis diuinæ, quæ sita annuentis, vel respicientis, ex illis cognoscendæ; conf. *Schmidii Biblischen Historicum* p. 1014. Vnicuique autem naris emunctæ, rem pensitanti, difficultatem, quin vanitatem, huius fictæ reuelationis patere, credimus: refutatione proin eo lubentius superfedemus. Alii contra, quibus de meliori luto finxit præcordia Titan, quibusque cordi est, veritatem aliorum figmentis obscuratam luci restituere suæ; nuncium mittunt huic reuelationis modo, et gemmarum splendorem, nihil aliud, quam symbolum præsentia Dei, signum lucis et perfectionis propheticæ, sibi repræsentant; aut etiam, quod interdum sapientis est, doctam et non satis laudandam consentitur ignorantiam. Sed in tramitem, vt redeamus, relictum, ordo nos admonet. Salutamus igitur denuo *Relandum*, qui pendens adhuc animi non multum causæ suæ confidere videtur. Eo vsque enim non progreditur, vt certitudinem discriminis sublati euincere conetur, sed in verisimilitudine acquiescit; quod ex illius *videtur liquere* satis superque apparet. Alii contra ea confidentius affirmant, quod præprimis *Lampus* statim in initio *orationis* supra iam citatæ facit: quamuis nullis aliis pugnent armis, quam quibus fortissimus *Relandus* prælia subire veretur, præterquam quod *Braumius*, i. e. ad conuenientiam, quam intercedere lapides fulgentes, ac lucas et perfectiones putat, prouocauerit; ratus optime dici potuisse gemmas pectoralis *Vrim* et *Thummim*, propter splendorem illis proprium. Sed obseruamus, plus *Braumium*, et qui cum eo faciunt, probare, quam quidem intendunt, et per consequens nihil probare: plures enim fuere lapides, inter Pontificis ornatum auro, argento corruscantes, plura quoque vestimenta, auro gemmisque splendidis distincta, radios proin æque effundentia; quæ eodem iure, ac pectoralis gemmæ, ad eundem modum *Luces*
et

et *Perfectiones* dici debebant. Omnia tamen hæc, quamuis satis pro nobis pugnancia, silentio omittimus, insistere ac profequi vestigia *Relandi*, inter assertores oppugnandæ sententiæ *Coryphæi*, satagentes. Confugit hic, vti iam vidimus, ad *Ex. XXXV. v. 9.* collatis *Ex. XXXIX. v. 10.* et *Leu. VIII. v. 8.* vbi mentio fit modo gemmarum, modo τῶν *Vrim* et *Thummim*, quæ quasi alternare, et eadem fere de vtrisque extare non multum a se discrepantia prædicata videntur; indeque sequi putat, illa esse eadem. Hinc *Hillerus*, quando *Leuit. VIII. v. 8.* legitur: *dedit ad pectorale Vrim et Thummim*; statim explicationis causâ subiicit: *i. e. et natura et consummatissima arte Beisaleelis, ita expositas gemmas, vt instar ignis fulgerent.* Verum enim vero I) concedamus, plures dari vocum *Vrim* et *Thummim* possibiles significationes, ita vt modo *rem ipsam*, modo *adiunctum rei* seu conditionem, sub qua existebant *Vrim* et *Thummim*, significant; concedamus salua veritate, lapides in hoc vel illo loco, nomine hoc fuisse insignitos; quoniam sapientiæ diuinæ placuit, ipsos tanquam conditionem, sine qua reuelatio non fiebat, designare; et per metonymiam *adiuncti pro subiecto*, aut si maius, conditionis pro conditionato ponere. Inde tamen minime sequitur, gemmas aut lapides pretiosos nihil, et nullibi ab *Vrim* et *Thummim* differre; sed prorsus esse eadem. Plura enim requiruntur ad significatum quemdam, hac vel illa serie forte possibilem, vt verum ac actualem figendum. Conf. *Viri summe Venerabilis, præceptoris*, cuius nunquam non summa voluptate perusos recorder, *BAVMGARTENII Hermeneur. sacra* sect. I. §. VIII, et sect. II, §. XXXV. Interim II) obseruamus, locum *Leu. VIII. v. 8.* quo plurimum aduersarii nituntur, alia posse verti ratione, ita vt illis minime faueat, sed pro nobis pugnet. Verba enim hebraica ita transfundimus: *Et imposuit ei pectorale, et ordinauit ad pectorale sua cum hoc pectorali, Vrim et Thummim* s. perfectissimas reuelationes. Et hæc quidem interpretationem, fini loquentis optime congruentem, nullis obnoxiam fere esse dubiis, magis adhuc patebit, si exegesis nostra dicti hac in re classici *Ex.*

XXIIX. v. 30. fuerit prolata, quæ præfenti lucem maiorem ad-
det. Nil iam adiungimus, quam, insolens non esse, vt par-
ticula γ induat significationem causalem; vt actionis cuius-
dam eo ipso indicetur causa finalis. Prouocamus tantum ad
locum, exceptione maiorem Gen. I, 26. *faciamus hominem* &c.
Vt dominetur conf. *Danzii interpret. synopsis* cap. IV. §. 149. et
Noldii Concord. partic. Eb. p. 268 - 329. Significatum autem, quem
vox γ hic obtinet, infra pluribus ostendemus. Tandem

III) si vel maxime Leu. VIII, 8. ipsi lapides metonymice
nomine $\tau\omega\gamma$ Vrim et Thummim venirent; negamus tamen
et pernegamus, ea per se non nisi lapides preciosos fuisse,
fortiter e contrario defendentes, Vrim et Thummim plane
diversi quid, sicuti a toto pectorali, ita etiam a gemmis, in-
voluere. Fidem nobis facient evidentissima S. S. oracula, quæ
nunc in scenam prodire iubebimus. Prouocamus igitur ad
Ex XXVIII, v. 15 - 30 quem locum paullo accuratius confide-
rare iuvat; vtpote in quo tota structura γ *Choschen* a Mose
describitur. Versibus scilicet 15. sq. materia eius ex qua atque
forma exponitur; dein subditur v. 17. sq. exornandum esse
hoc pectorale lapidibus pretiosissimis, in 4 ordines dispositis,
implendum, subiunctis simul gemmarum nominibus. Doce-
tur simul v. 22. sq. quomodo catenulis adnexis illud idem cum
Ephodo connectendum, corporique Aharonis applicandum
fit, non omitta v. 21. nominum Israelitarum incisionis in lapi-
des mentione. His ita commemoratis, v. 29. subiicitur ratio,
cur lapidibus nomina inscribenda essent, vt ea portaret Aha-
ron in pectorali super corde suo, suæ curæ commissa, cum
intraret sanctum, in memoriale coram Iehouah iugiter. Cum
vero hæc omnia ad umbilicum iam perducta essent, quæ ad
structuram, materiam, figuram, et *gemmas* imprimis pertine-
bant, nihilque quidquam eorum reliqui esset: ecce *nouum* ali-
quod *momentum* v. 30. subiungitur, maioris certe ponderis,
quod cum pectorali coniunctum Deus vellet, ita expressum;
et dabis ad pectorale iudicii, quoad omnes circumstantias in an-
tegressis delineatum, *Vrim* et *Thummim*. Quis, nisi præcon-
ceptis opinionibus abreptus sit, sibi in mentem venire patie-
tur,

tur, hisce Vrim et Thummim lapides insinuari pretiosos, de quibus supra iam actum fuit? Quis non perspicit, inutilis ac perspicuitati officientis repetitionis rerum antea iam dictarum, vel sine necessitate interrupti ordinis, scriptorem sacrum esse accusandum, hoc sublato discrimine? Efficacissima sunt, quæ acutissimus Guffetius hac de re scribit, in *comment. L.S. p. m. 1728.* Si Vrim, inquit, et Thummim fuissent ipsi lapilli, tunc certe Deus, postquam Exod. XXIIII. et XXIX. egit de lapillis, dixisset vers. 30. et pones eos: Deinde ante hæc duo nomina non præponit Vrim, sed ita loquitur, ut qui proponit aliquid novi, post lapillos, et diuersi ab ipsis. Idem confirmat Num. XXVII, v. 21. vbi de Iosua, duce populi constituto, refertur, ipsi iniungendum a Mose fuisse, vt in casu dubio, populi salutem respiciente, Eleasarem P. M. adiret, eum consulturus de iudicio Vrim coram Iehouah. Quis hic de gemmarum iudicio cogitabit? si autem de iudicio illuminatissimo, seu luce diuina collustrato, accipimus, quod pontifex coram Deo stans obtinere debebat; tunc omnia in aprico posita sunt. Eodem pertinet 1 Sam. XXVIII, v. 6. vbi scriptor sacer refert, Iehouam Sauli neque respondisse per somnia, NEQUE PER VRIM, neque per prophetas. Lapidem qui hic ponere vellet, somniare videretur, ac sequi castratos, rem fabulis expedire conantes. Mens potius est sancto auctori, Deum Sauli, quamvis ipsum per sacerdotem pectorali lapillis ornato indutum consulisset, nihil tamen responsi per pontificem diuinis lucibus illustratum, dedisse. Huic denique succedat Nehem. VII. v. 65. vbi Hathirsatha, i. e. Zerobabel vel Nehemias, qui cum potestate inter Iudæos erat, sacerdotibus, de quorum genealogia non constabat, prohibuisse legitur, ne comederent de sanctissimis, vsque dum staret si existeret iterum sacerdos ad Vrim et Thummim. Quod manifesto idem valet, ac: donec iterum existeret sacerdos Maximus, qui pectorali indutus promere posset oracula diuina. Et hic riuiolos claudimus, satis nos effecisse, discrimen lapides ac Vrim et Thummim intercedens, sperantes.

§. X.

Edzardi opi-
nio refuta-
tur.

Antegressos iam excipiat, non minor nominis fama, *Edzardus*, qui sui ingenii vires, in remouendis tenebris, quibus lucas et perfectiones inuolutæ, tentasse videtur. Protulit sententiam suam in *Comment. ad Auoda Sara* c. II. p. 203. sqq. quam b. *Wolffius* quoque in notis ad *Lundium* p. m. 492. n. 7. exhibitam argumentis ipsius *Edzardi* illustrauit, *Edzardique* operam, in ea efficienda ac confirmanda, eo ipso laudauit. Eo tamen redit mens illius, per *Vrim* et *Thummim* intelligi X præcepta, et statuta cuncta, ecclesiastica pariter atque forensia, quæ Deus ante constructum tabernaculum *Ex. XX, 23.* iam tulisset. Hæc, putat, a *Mosè* forte consignata pontificem summum pectorali inclusa gestasse; iisque ornatum responsa ab aliis quæsitæ diuinitus sibi subministrata, proposuisse. Ne autem aliquid precario adsumsisse, videatur, multa protulit tam ex ipsis vocibus, quam ex fine loquentis, atque contextu desumpta, ad hanc suspicionem eo felicius euitandam. Quanto vero cum successu hoc factum fuerit, ex dicendis patebit (I) prouocat ad appellationem *משפט בריישראל*, qua tum *Vrim* et *Thummim*, tum ipsum pectorale insignitur. *Ex. XXVIII, 30. 15. 29.* vbi, vt robur suæ sententiæ acquirat, monet, *Ex. XXI, v. 1. c. XXIV, 3.* et alibi, leges vocari iudicia filiorum Israël, indeque infert; quia iudicia filiorum absoluerentur decem præceptis, atque reliquis statutis, a Deo per *Mosen* subministratis, populoque ab ipso communicandis; sequi, vt pectorale, cui *Vrim* et *Thummim* annexa legerentur, nonnisi complexum legum diuinarum continuerit, vt potate quod non minus, perinde vt *Vrim* et *Thummim*, nomine *mischpat bne Israel* veniret, Sed obseruamus 1) spiritum sanctum ipsum huic difficultati viam præclusisse, et diuersis formis hæc duo maxime a se diuersa expressisse; siquidem statuta iam lata in *plurali* exprimuntur, pectorale autem iudicii in *singulari*, effertur. *Edzardo* igitur si surgendum; tum vel *pluralis* in locis supra adductis, *משפטי*, forma *singulari* induendus, vel *singularis*, quando de pectorali iudicii sermo est,

est, pluraliter capiendus esset. Cur autem concederemus, antea eundem sæpius vsitatam, omnium oculos primo, vt ita dicam, intuitu ferientem lumine suo, mox relinquentem, incognitam loquendi formam nunc adoptasse, ac eo ipso lectores confudisse suos? hinc sufficienter patet, distincta a scriptore sacro, a nobis quoque rite esse distinguenda. Et 2) si vel maxime hæc vrgere nollemus; nulla tamen in Edzardiano argumento vis est concludendi et efficacia: quia vox *mischn-pat* æque ad iura in posterum manifestanda, ac ad ante lata referri potest. Effectus si consideramus, locis inter se collatis, ac negotium *ווי* Vrim et Thummim; facileprehendemus, ea non pertinuisse ad statuta, iura iam sancita, cuius obuia ac nota, sed ad ea potius, quæ in casibus dubiis adhuc erant determinanda. Vnde ex rei ipsius indole dispalescit, pectorale vocari *iudicii* pectorale ab euentu, in eo posito, vt, quid iuris in dato casu sit, sciscitantibus innotesceret. (II) Addit, optime leges ita nuncupari potuisse, propter perfectissimam lucem, quam splendentes spargebant; quippe mentium caliginem dispellerent, ac intellectum illustrarent, voluntatem numinis supremi nobis reuelando, ac viam, quæ ad felicitatem, illam ingressos perducere queat, ostendendo. At quam ficulneis hoc argumentum nitatur fundamentis, Spho iam vidimus prægresso. Porro quænam tandem est illa legum appellatio? Vbinam est locus totius codicis S. eas nomine Vrim et Thummim adiciens? cur nullibi amplius, optima tamen occasione, repetitur hæc denominatio? Veritati magis consentaneum est, Deum, hæc si voluisset, diciturum; *indes pectorali iudicii* יְהוָה אֱלֹהֵינוּ IUDICIA; et non vsu fuisse phrasi adeo inconsueta, quam non temere quis ad leges iam datas retulerit. Ergo inuolucris v demus perspicuam S. S. ab auctore huius explicationis oppugnari, ac omni iure deferendam iudicamus. Quæ (III) adiicit, ad analogiam confugiens, Deum sacerdoti leges gestanti oracula suggessisse, eodem modo, sicuti Mofi ab arca, in qua tabulæ legis erant, ministrata essent; tanti non sunt momenti, vt res nostra sic relinquenda. Monemus enim, precario hæc ab

auctore adsumi: et quamuis nouerimus, Deum, ex sapientia sua, in Schechina supra arcam habitantem; reuelationes dedisse; non intelligimus tamen, qualis sit, quam amplexus est *Edzardus*, conclusio. Quoniam Deus ex arca, legis tabulis ornata, apparuit; Ergo quoque sacerdos maximus, omnibus legibus indutus esse debuit, Deum consulturus, et sic responsa accepit. Magis pro nobis hæc omnia pugnare videntur; superfluum certe fuisset, legibus arcæ iam inclusis, alias pectori P.M. adfixas addere, ad veritatem eruendam, ac voluntatem Dei cognoscendam. Si enim Deus, de difficilibus quæsitus, iam ex columna super legis tabulis arcæ inclusis respondit: quid opus erat idem bis agere, atque etiam supercriptione legum in pectorali latentium oracula dare? Iam (IV) ponamus aliquantisper *Edzardi* legem pectorali inclusam, et eruere conemur finem et effectum eius, ut, applicatione deinceps ad oracula per Vrim et Thummina facta, magis adhuc pateat, quantum eidem dandum sit, ac concedendum. Fortasse Deus omnia hæc ita ordinauit, ut, intuitu legum pectori rogantis inscriptarum commorus, foederis cum populo Israëlitico initi reminiscens, oracula quæsitæ ederet, eoque ipso confirmaret, se peccata aduersus se commissæ, condonare? Optime hæc fluere, nisi legis effectum, Euangelii luce accedente, sciremus; magis enim accendit iram Dei, transgressionibus legum salutarium irati. Quotiescunque enim appareret P.M. hoc pectorali indutus, necessarium erat, ipsum Deo quasi in memoriam reuocasse, se quidem paterno fuisse complexum amore populum, ipsa legis promulgatione confirmato; sed illum eo esse indignum, transgressionibus sæpius iteratis amorem repudiantem. Quid autem aliud ex his fluit, quam fortius adhuc, vi iustitiæ illius vindicis, ad detestandum et puniendum populum transgressorem incitatum, ac prouocatum, non autem ad misericordiam et benignitatem esse incensum? Disparet itaque, legis *to Cposchen* inditiæ vsus si finis hicce, quem tamen ipse *Edzardus* innuere videtur. Et analogia, quam sibi vir ille doctissimus finxit, non nisi cerebrina est, in accidentaliter coexistentibus,

bus, oraculo scilicet desuper arca edito, atque tabulis in ea latentibus, fundata, ex qua nihil ad causalitatem concludi potest. Arcæ enim tabulæ decalogicæ mandatæ erant, partim, vt tutissime in ea seruari possent; partim, vt indicaretur, nos lapsu deprauatos postulatis earum minime posse satisfacere, sed cheirographum hocce, propitiatorio Christi officio, per operculum propitiatorium representato, esse delendum. Ab earum vero in arca præsentia responsa diuina minime omnium suspensa erant. Id vel ex eo patet, quod columna, oraculorum fons, non semper super arca resideret, sed modo hic modo alibi esset, et nihilominus oracula diuina ex eadem prouenirent. Cum igitur columna, vnde casuum solutiones prodibant, et tabulæ cum tota arca, longe a se distare possent, oraculis nihilominus quærentibus suppeditatis: obuium vtique est, tabulas decalogicas se minime omnium, vel vt causam, vel vt conditionem sine qua non, habuisse ad responsa Dei. Si vero hæc vitro concidit ficta inter vtrumque connexio: tum corrui etiam omnino, quod eidem inædificauit, responsio scilicet ad casum difficilem, præsentis scriptione statuta Israëlita complectente, pectorali inserta. Si regerere volueris, ideo complexum legum fuisse inclusum, vt P. M. memor esset, sibi non nisi ex lege, et secundum leges respondendum esse. Tum respondeo, 1) Pontificem responsionis non fuisse auctorem, sed Deum; 2) Pontificem consultum esse rebus de absconditis ex lege non decidendis, vt ex Saulis Dauidisque patet exemplis, qui de rebus, belli exitum spectantibus, Deum per pontificem pectorali ornatum, consultum iuerunt. Denique 3) si de quæstione legali tractatio incidere; non demum pectorali opus erat. Vnicuique enim notum est, legem non fuisse thesaurum, pectore vnus tantum conclusum, et ab aliorum omnium oculis absconditum; sed omnibus Israëlitis apertum: decempeda enim erat normaque vitæ ac morum, cordibus ipsorum inscribenda, fronti ac manibus adfigenda, in cultu publico versanda, ac pueris proponenda. conf. *Deut.* VI. v. 6. c. XI. v. 18. sq. *Prouerb.* VI. v. 21. Ex his rite inter se collatis, adiecta simul consideratione,

ne,

ne, nullibi in toto Pentateucho aliqualem extare mentionem consecræ eiusmodi scriptionis, satis apparere putauerimus, ingeniosam hancce *Edzardi* explicationem consensu non esse dignam, sed reiiciendam. Miramur itaque non sine iure, eam adeo placuisse *Pfaffio* celeberrimo, ut in *bibliis*, suis notis illustratis, calculo suo ornarit, maxime verosimilem eam de prædicans.

§. XI.

Carpzouii
coniectura
diluitur.

Vestigia *Edzardi*, iam refutati, secutus est b. *Io. Bened. Carpzouius*, comitem proin eidem ipsum damus. Protulit autem sententiam suam de *Vrim* et *Thummim*, multoque labore illustravit, in peculiari libro, cui titulum fecit: *Christiana de Vrim et Thummim coniectura, quid fuerint?* &c. Lipsi. 1732. Ut eo certius in eo diiudicando progrediamur, ipsum loquentem audiamus. Is autem *cap. II. thes. I. p. 7.* ita mentem suam explicat. *Nimirum puto fuisse tabellas lapideas, ab ipso Deo consecras, in quibus euangelium de Deo et Christo digito Dei consignatum erat, Mosi datas, ut in Choschen indar, et iuxta illud doctrina Euangelica proponeretur, et extraordinarie, illis meditantibus, Deus interrogetur, et respondeat.* Multi quidem et prolixiores esse possemus in retundendis argumentis auctoris, quibus coniecturam suam exornare, certe palliare, conatus est, nisi partim plura ex prægressis, quibus *Edzardum* oppugnauius, huc quoque optime facerent; partim satis concinne ac feliciter conamina *Carpzouii* essent infracta a *Ch. Ludou. Runckelio* in cogitationibus, quid *Vrim* et *Thummim* fuerint in *Exod. XXVIII, 30. et Leu. VIII. v. 8.* quæ insertæ leguntur sic dictis *spontaneis oblationibus* *Hassiacis*, s. den *Hessischen* *Heb-Opfer. vol. 2. P. 12. obseru. IV. p. 171. sq.* cuius viri armis iam ut pugnemus superuacaneum ducimus. Addimus tantum 1) nos mirari inuentionem; sed tamen scripturam sibi non habere præeuntem, indeque ad figmenta eam iure esse referendam: 2) plus eam cognitionis de redemptore tribuere ætati *Mosai- cæ*, quam ei competit. Lux doctrinæ euangelicæ ex *Carpzouii* mente sacerdoti pectorale gestanti adfulget; mysteria ipsa, in

in oeconomia Mosaica multis tenebris obsita, luce sua radiant; seruator ipse, sanguine suo in cruce effuso, nos redimens, peccatis deletis, ac patre nobis reconciliato, tabulis euangelicis, patefcit; omnia noui foederis tunc occulta, enodata ac explicata tabulis euangelicis extant. Quantum autem hoc conueniat cum aetate Mosaica, unicuique manifestum est. c. *Buddei institut. Theol. Dogm. lib. II. c. I. §. XLV. et LV.* 3) Vocibus *Vrim* et *Thummim* inauditum in Mosaicis, ceterisque V. T. libris impertire significatum. 4) A scopo plane abluere. Cum enim Pontifex in casibus intricatioribus, qui ad negotia ciuilia et bellica pertinebant, pectorali ornatus, diuinas responsiones suppeditare deberet, quae neque ex lege nec euangelio deduci poterant, maxime ab hisce solutionibus diuersa; qua ratione proin aliquid conferre potuerint ad diluendas ortas quaestiones, nos non perspicere confitemur. Ceterum quae protulit argumenta, praeterimus; cum destructo fundamento sponte prolabantur: et non multum iis confidat A, semper adiiciens, se coniecturam tantum exornare. conf. cap. XXXVI. thes. II. p. 328.

§. XII.

Supereft adhuc expendenda illa sententia, quam omnium maxime verosimilem dixit Vir, optime de sacra philologia meritis, *Ioan. Christ. Wolffius*. Produxit eam in notis, quibus *Lundium* illustrauit p. m. 494. not. 9. praeeuntes securus, immortalitati nominis fama dicatos, *Dannhauerum*, *Edzardum*, *Lightfootum*, maxime vero *Humphr. Prideaux* in *Connexione Veteris et Noui Testamenti*. Adfirmat autem, postquam ad p. 492. sub finem notae 7 falsus erat, se, quid per *Vrim* et *Thummim* intelligeretur, ignorare, 1) immediate Deum respondisse ad propositas sibi quaestiones; et factum id esse 2) voce distincta; 3) non omnibus quidem, summo tamen sacerdoti, intelligibili. In multis cum viro beato consentimus, praepriis in eo, quod responsa a Deo immediate sint perfecta; sed superflua, dubiis exposita, rescindimus, et ipsis literis insistimus. Minus quoque fundata nobis videntur, quae

Wolffii opinio subuertitur.

D

de

de voce Dei distincta proferantur. Etenim 1) euoluamus omnia sacrae scripturae loca, ubi oracula per *Vrim* et *Thummin* edita exstant, nullibi vocis cuiusdam distinctae, s. soni voces articulatas complectentis, indubitatam esse factam mentionem reperiemus. Ex verbis enim: *dixit et respondit dominus*, ad quae prouocant sententiae huius patroni, non necessario fluit, vocem quandam externam distinctam, a consulente auditam esse. Neminem enim temere fugit, voces *dicere* et *respondere*, de alloquiis diuinis adhibitas saepe saepius tum internum, tum externum alloquium significare. De Saule 1 *Sam.* XXVIII, v. 6. legimus, *Dominum ipsi non respondisse, nec per somnia, nec per luces, nec per prophetas*. Tantum abest, ut hic locus ipsis faueat, ut potius alia omnia infinuet. Quis enim sibi fingat, in somnio constitutos, alloquio diuino, externos sensus feriente, fuisse gauisos; cum sciamus, eo in statu Deum in somniantium phantasiam operatum esse, et sub imaginibus, quae scire intererat, representasse? *to respondere* ergo h. l. idem est, ac *aperire, reuelare*. Prophetis quidem Deus aliis enuntianda suggessit; voces tamen externe prolatas raro adhibuit. Et quae, quaeso, ratione aliquis exphrasi: *Deus respondit per Vrim*, exculpare poterit; Deum externo alloquio aliquem adfecisse? Multo e contrario clariores sunt, quando dicimus, Deum scitu necessaria interna illuminatione reuelasse. Verum quidem est 1 *Sam.* XXX, 7. 8. et 2 *Sam.* XXI. extare, *dixisse* Iehouam, a sacerdote summo interrogatum, ad Dauidem; sed obuium est quoque, ex locis accurate inspectis, haec Iehouam non immediate dixisse Dauidi, sed vltum esse sacerdotem, pectorali induto, responsionem diuinam ipsi referente; et hoc euicto, adhuc dum quaeritur; utrum Iehouah externe, an interne ipsum adlocutus sit? Unde facile constat, ex his nihil quidquam probari posse. II) Nimis infirmum nobis videtur, quando *Prideaux*, cuius verbis *Wolffius* insistit, ad *Jos.* IX, 14. prouocat, ubi Israelitae culpantur, *quod os Iehouae non interrogauerunt*; quae locutio ipsi sonoram responsionem perfecte et omnimode significare videtur. Sed profecto nihil minus. Neminem enim praeterire

rire potest, os aliquando de *mandato* valere, atque Deo, per *אֲדָוָה* *אֲדָוָה* tributum, nihil aliud significare posse. Alias multa Deo adscribenda essent, cum summis illius perfectionibus aperte pugnantis, ne exclusis quidem humani corporis membris; immo hoc etiam posito, nondum determinatum est, vtrum Deus externe vocibus vsus sit, an menti referentis tantum inspirauerit. III) Eadem facilitate explodi potest illud argumentum, quod a sanctissimo, *דְּבִיר* vocato, defumitur. Quamuis enim certum sit, Deum, ex columna, in qua gratiose præsens erat, externe distincteque locutum esse; inde tamen ad reuelationes, adhibito pectorali impetratas, nulla valet consequentia. Plura enim loca docent, pontificem pectorali indutum, sapissime oracula retulisse, vt vt ab adyto longissime remotus esset. Et IV) sufficere vtique poterat summo sacerdoti interna quædam reuelatio, quæstionis oblatæ enodationem continens. Quod enim fieri poterat per pauca, non debebat fieri per plura; dummodo reuelatio rerum cognitu necessariorum obtingeret: et hinc non opus erat externa elocutione. Idque eo magis, quia sententiæ huius sectatores concedunt, vocem ita fuisse comparatam, vt nemini adstantium, nisi soli sacerdoti, beneplacitum Dei exploranti, fuerit perspicua, aut intelligibilis. Cui vsui fuisset vox, cuius indolem nemo alius perspiciebat, nisi quærens; qui tamen ea non indigebat, mentis illuminatione ei concessa? Vltimo loco V) ad infirmandum *Wolffii* opinionem addimus, in iis locis, quæ de introducendis *Vrim* et *Thummim* agunt, nunquam vocem aliquam externe audiendam promitti, sed dici potius, ea futura esse *עַל לֵב אֲהָרֹן* *super corde Aharonis* conf. Ex. XXIIIX, v. 29. 30. Quemcumque autem adferis vocum significatum; *Wolffio* tamen repugnantem videbis. Id vero nunc latius non prosequemur, quia inferius sectione II. opportunior, de vera significatione vocabuli *לֵב* h. l. admitienda, dicendi recurret occasio. Verum pedem hic figimus, non amplius progressuri, in oppugnando *Wolffio*, viro immor-

taliter de sacro codice, et omnibus quibus sacra Philologia est in deliciis, bene merito.

§. XIII.

Guffetii opinio discutitur.

Antequam tamen diiudicationi finem imponamus, sententiarum indolem $\tau\omega\upsilon$ Vrim et Thummim respicientium; vel verbulum aliquod de Guffetio addemus, qui *comment. L. E. p. m. 1727. sq.* cum aliis compluribus existimat; de Vrim et Thummim quidem, quid significauerint, successu nullo quaeri; interim tamen ipsi probabile videri, Deum voluisse, ut ipsae voces וְרִימִים וְתֻמִּימִים pectorali inscriberentur. Verum enim vero quamuis haec sententia paullisper probabilior videatur, quam illa Cabalistarum, qua sibi aliisque persuadere conantur; nomen sanctissimum יהוה lapidibus incisum ac Mofi traditum fuisse, ut pectorali infereret; consensum tamen non meretur; quia voci רִימ significatus, *scribendi* scilicet, adfingitur, qui tamen nullo loco totius codicis suffulcitur. Et sane, hoc si Deus sibi voluisset; tunc vel notissimo כֶּתֵב vel כָּתַב fuisset vsus, cuius deriuatum in ipso *Exodi XXVIII. capite*, occurrit, vbi sedes huius tractationis reperitur. Vt iam nihil addamus de difficultate illa, quæ oritur, si vel ad finem, vel ad effectus, excipientes luminum coniunctionem cum pectorali, respicere voluerimus. Sed ad finem meditationis properandum; relinquimus proin aliorum opiniones, et ad veram producendam nos accingimus.

SECTIO II.

VERAM

DE

VRIM ET THVMMIM
SENTENTIAM SISTENS.

§. XIV.

Introductio ad sequentia.

Examinauimus huc vsque partim præstantiores, partim recentiores sententias. Sed dubiis et difficultatibus non superandis

perandis preffas vidimus. Tentabimus nos quoque ingenii nostri vires, num hisce tenebris aliquid lucis foenerari queamus. Proferemus opinionem, sese facilitate sua ac convenientia cum aliis cognitis veritatibus, veriamatoribus commendaturam. Veneramur tamen hac in re *Presidis gravissimi* amorem et industriam, cuius ex ore veritates philologicas dulce fluentes, hausimus: ipse eam proposuit in praelectionibus publicis; mihi mirum in modum arrisit: illustrandam itaque eam suscipio, subsidiis illius suffultus.

§. XV.

Sed angustioribus limitibus circumscripti cum simus; *Sententia* imaginem, cuius umbram tantum delineamus, lectoris iudicio ipsa profertur. exhibere hic possumus. Mens autem nostra est; *Vrim et Thummim* designare non nisi reuelationes diuinas, quæ soli menti Pontificis indebantur, quando Deum in re dubia, sicuti reliquis vestibus pontificalibus, ita inprimis pectorali indutus, consulebat. Simplicissima est hæc explicatio; solis S.S. effatis, eorumque legitimæ collationi insistimus: materiam omnem remouemus, discrimine etiam, quod inter lapides et lucas perfectissimas obseruandum, posito. Sola nobis sufficit mentis illuminatio, Pontifici consulenti diuinitus facta; indutus pectorali si coram Deo apparuerit.

§. XVI.

Ne autem quis sententiam ex ingenio nostro promanasse arbitretur, prouocamus ad locum maxime illustrem *Exodi* *28, 30.* *XXVIII, v. 30.* in quo fundatam eam credimus. Quodsi enim hunc locum pro nobis facientem habuerimus; reliqua dicta, de *Vrim et Thummim* agentia, nobis non erunt contraria, vel iisdem verbis expressa, vel quoad sensum a nostro minime abludentia. Dabimus itaque eius versionem, ex qua mens pateat nostra; datam autem, quoad eius *possibilitatem, et veritatem*, probabimus. Vertimus autem sequenti modo: *Insuper constitues, institues, ordinabis, vna cum pectorali iudicii, perfectissimas reuelationes, vt sint illæ, 1. quæ erunt in animo,*

mo, seu intellectu Abaronis, quando venerit ille, in re dubia consulturus, in conspectum Iehouæ: feret enim in animo suo, Abaron, i. e. curæ suæ concreditam esse putet, tuebitur, fo-vebit, causam filiorum Israël in conspectu Iehouæ, s. coram Iehoua perenniter s. quotiescunque de re ardua quærendi occasio subnata fuerit. Animus quidem erat datam versionem ampliori illustrandi paraphrasi, quæ forte residua adhuc obscuritatis cuiusdam vestigia e medio tolleret: sed adiectam germanicam versionem vices paraphraseos sustinere posse, speramus. Adiciamus proin eandem, vt eo ipso opinioni lux quædam accendatur. *So sollstu auch bey oder nebst dem Brust-Schildlein des Rechts die vollkommensten Offenbarungen, (Auflösungen zweifelhafter Sachen) veranstalten, als welche der Seele des Abarons obschwaben werden, wenn er vor dem Herrn, (um ihn zu fragen,) kommen wird: denn Abaron soll die zweifelhaftesten Sachen der Kinder Israël unausgesetzt, beständig, vor dem Herrn besorgen, oder auf seinem Hertenzen tragen.*

§. XVII.

Voces singula dicti enucleantur.

Explicuimus mentem nostram; probatio iam accedat necesse est. Probabimus eam I) qua possibilitatem, ne sermonem de re, cuius conceptus est impossibilis, instituire videamur. Inuestigabimus proin ipsa textus verba, et vt ordine hic procedamus; notamus 1) institutionem ipsam *וַיִּמְנָן* *Vrim* et *Thummim*, quæ in priori huius versiculi membro occurrit, quod extenditur vsque ad *Atnachum*. Vocem *וַיִּמְנָן* dum vertimus: *insuper institues, ordinabis*; nihil insoliti molimur. Neminem enim fugit a) præfixum 1), iuxta *interpretis Danzii* §. 149. omnes coniunctionum species amplitudine significationis suæ peruagari; atque etiam inter continuatiuas pertinere, et hinc percommode *præterea, insuper, porro, postea, denique*, verti posse. *Num. V, 23. 1 Sam. XXVIII, 19. II. Reg. IV, 35. Pf. LXXII, 19. 18. Zach. II, 5. cap. IV, 11.* Et concedamus, locum hic habere coniunctionis significatum *et*: nil inde contra nos effici poterit; Deus enim I. c. pergit in instructione Mofi data, cuius locus noster pars est. b) radicum

dicem מִן quod attinet, iam opportune *Gussetius* monuit in *Comment. L. E.* eam generatim notare, *dare*; hanc vero significationem, ut est primaria, ita variare pluribus concipiendi modis, quos tum additamenta verborum, tum circumstantiæ rerum monstrarent, atque innuerent. Et hinc sane mirum non est, quod etiam *institutionis*, *constitutionis*, et *ordinationis* notio ipsi tribui possit. Hanc vero vocis notionem cum consuetudine S. S. conuenire, ex locorum inductione patet. conf. *Leu. XXVI*, v. 46. *Ios. XVII*, v. 13. *Es. LV*, 4. 2 *Paral. XXXIV*, 16. Vide hic etiam *Danzii interp. §. 75. Glassius* aliis adhuc illustrat hunc significatum exemplis in *Philol. Lib. III*, Tr. III. *Can. XV*. Not. Locus quoque maxime illustris est *Prou. IX*, v. 9. vbi extant verba: מִן, *da sapienti, et sapiet amplius* adiectis simul verbis hisce epexegeticis: הִרְרַע *fac notam iusto* &c. Confirmat idem auctor adsumtum significatum exemplis profanorum scriptorum, Græcorum et Latinorum. Quin immo *constituendi* significatus etiam ipso in N. T. extat. *Eph. IV*, v. 11. *καὶ αὐτὸς ἔδωκε, τὰς μὲν ἀποστόλους* &c. Ex his sufficienter patere confidimus, nouam vocis מִן nos non finxisse significationem; sed vsitam tantum magis illustrasse et ad hunc locum adplicuisse.

§. XVIII.

Pergimus ad voces *Vrim* et *Thummin* explicandas. Hic adesset occasio, mentem nostram dulcissima imbuendi meditatione; sed breuiores sumus, cum omnes fere, vocum notiones satis fixerint. Monemus tantum, 1) sine omni erroris periculo *Vrim* de *patetationibus diuinis* capi posse; partim quia ipsum verbum מִן in hoc metaphorico significatu occurrit *Es. LX*, v. 1. *Iob. XXXIII*, 30. *Cob. VIII*, 1. partim quia ipsa vox מִן, quæ vero cum nostro מִן fere coincidit, ita occurrit. *Pf. XXXVI*, 10. *Pf. CIX*, v. 105. *Prou. VI*, v. 23. *Es. II*, v. 5. Confentit nobiscum h. l. *Samaritanus*, utpote: qui ad eundem modum vertit: *elucidationes et perfectiones*; quemadmodum *Amama* per *illuminationes et perfectiones*, et *Aquila* per

Vocum enucleatio continuatur.

φωτισ-

Φωτιστες και τελειωσεις reddiderunt. A quibus non multum fortassis absunt οι LXX, qui δηλωσιν και αληθειαν habent. *Thummim* vero 2) cum alio substantiuo connexum, per εν δια δυν, cuius innumera exstant exempla, adiectiue exponimus, ita vt, his admissis, prodeant *perfectissime reuelationes*: sicuti *Io. I. 17.* dicitur, per *Christum* nobis obtigisse, χαριν, και αληθειαν i. e. verissimam, neque amplius vmbri typicis inuolutam, gratiam. Hinc quoque vox *Vrim* aliquando sola legitur, omisso *Thummim*. *Num. XXVII, v. 21.* 1 *Sam. XXVIII, 6.* conf. *Glassii Phil. sacr. Lib. III. Tr. I. cap. VI.* Addendum est aliquid de particula לָא, quam *una cum* vertimus; multoties enim *adiunctum alicuius rei, aliquid, quod circa aliquam rem ordinatur*, significat. Hic quoque *Gussetii* regula supra data applicari posse videtur, si particularum Ebraicarum indolem et naturam propius perspexerimus; primariam scilicet earum significationem variare pluribus concipiendi modis, ex verborum additamentis et rerum circumstantiis determinandis. Sed nec defunt exempla, significationem adsumtam confirmantia. *Thren. III, v. 41.* haec leguntur verba; *attollamus cor nostrum* לָא כַפַּיִם לָא *una cum manibus nostris.* conf. *Ezech.*

XLVIII, 20. Ezech. XVI, 26. Gen. XLII, v. 28. v. Noldii Concord. Partic. Ebr. Chald. sub לָא, *Danzii interpr. synopsis. c. IV.*

§. 134. p. m. 168. Et quis erroris nos coarguat, si positam h. l. particulam pro sibi cognata לָא crederemus; aut *per* vertere-
mus, cuius multa extant exempla? vtrumque enim nobis fa-
vet. De hac autem institutione, s. ordinatione των *Vrim* et
Thummim dicitur, ea eo modo esse infirunda, *vt sint*, s.
que sint in intellectu Abaronis &c. Hic α) aliquid monendum
est de לָא, quod vel per *vt*, vel relatiue *que* vertimus. Vtrum-
que explicationi nostrae efficiende inseruit; vtriusque quoque
indubia dantur exempla. De לָא per *vt* explicando supra iam
quaedam adduximus; addimus hic tantum loca quaedam illu-
striora. *Gen. VI, v. 21. Num. XXIII, 19. 1 Sam. XI, v. 12. Iob.*
XIII, v. 13. Ruth II, v. 16. c. IV, 4. 10. Sicuti ad eundem mo-
dum

dum Græcorum σοφία sapius quoque in N. T. ita adhibetur. *Matth. V, 15. Rom. XI, v. 35.* vide plura in laudatis *Noldii concordantiis*. De ν autem *relatiue* explicando, conf. *Ruth. III, v. 16. 1 Sam. XVII, 42. 1 Reg. VII, 7. Esa. XXIII, 17. Mal. III, 1. Prou. XI, 22. Iob. XIX, v. 25.* cet. β) docendum etiam est, vocabulum ν de *anima*, et nominatim de *intellectu*, capi in

facris. Et hæc quidem significatio non solum pater, ex superflite apud Ebræos radice, ν , *animum addidit*, conf. *Opitii Lex. ad h. v. et Buxtorfius in Lexico Rabbin. c. III. sq.* sed frequentiori etiam sacrorum scriptorum vsu corroboratur. *Ex. IV, v. 21. cor indurasse* Pharaonem legimus; quo nihil aliud intelligitur, quam intellectum ipsius obfuscatum voluntatem ab ipso dependentem determinasse, vt Deo resisteret *Ex. XXIX, v. 3.* adducuntur ν *omnes sapientes corde*

Dan. VII, v. 28. Prou. II, v. 10. Pf. XXXVII, 31. Esa. LI, 7. vid. Flacii Clavis Scr. s. Part. I. col. 176. Glassii Philol. sacr. Lib. V. Tract. I. cap. III. p. m. 1420. Speciatim de *intellectu* occurrit. *Ex. XXXI, 6. c. XXXV, 10. c. XXXVI, 1. Pf. XIV, 1. Prou. III, 3. c. VIII, 5. Cob. I, 16.*

2) Attendimus ad vltiorem rei declarationem, in altero textu nostri hemistichio prolatam: *feret enim Abaron in animo suo causam filiorum Israelis*, s. tuebitur, fouebit, sibi eam esse conceditam putabit, *in conspectu Iehouæ*, s. *coram Iehoua*, *peremitter*. Duo hic nobis ad sententiæ nostræ possibilitatem ostendendam, efficienda sunt. a) Figendus significatus vocis ν quem *rem, causam* hic esse, tradimus. b) Inuestigandum in radicem ν , cui notionem *re tueri, fouere, curam gerere* addimus. Vocem vero *mischpat* iure, et sacræ linguæ genio conuenienter, de *caussa* posse exponi, pater ex locis *Num. XXVII, 5.* vbi dicitur, Mosen obrulisse Deo ν (filiarum Zelophchar); quid autem contextui conuenientius, quam per *causam, rem, petitionem s. litem* alicuius exprimere? *Ier. V, v. 28. Iobi XIII, 18. c. XXIII, 4. Ier. XXX,*

18. Quibus omnibus locis vis inferenda esset, si meram *iudicii* notionem ex illis exsculpere vellemus. Optime præterea consentit hæc versio cum effectu, quem scimus comitem fuisse, qui erat causæ seu rei prolatio a sacerdote facta. Periculum enim si forte immineret aliquod, Israëlita ad sacerdotem confugiebant, precibus expetentes, rem suam periculo subiectam Deo de optimo commendaret, et auxilium illius efflagaret. Quod vero attinet ad phrasin, qua dicitur; *ferre causam super corde s. in animo* suo; eam recte verti posse per *tueri, sibi concreditam, suæque curæ commissam habere aliquam rem*, facile patet; 1) ex phrasi simili; *ponere verba Dei super cor suum* Deut. XI, 18. Leges a Deo latas vt semper oculis suis obuersantes haberent, his admonentur Israëlita; cordi suo quasi inscriptas gerent, verba ac voluntatem Dei iis rectam curæ cordique haberent, semper sollicitè cogitantes, vt illis ad suam felicitatem pro viribus satisfacerent. Si autem hoc certum est, vt nulli dubitamus; quis dubitare potest, *ferre aliquid super corde suo*, eodem venire sensu? qui enim aliquid fert, impositum sibi idem illud habet. Dein 2) ipsa radix נָשָׂא, inprimis cum adiecta particula לְ, notione *tueri, fouendi, curandi* legitur. Breuitatis causa quædam tantum adducemus loca, hunc significatum euincientia. Confule igitur Ps. XVI, 4. vbi generis humani redemptor dicit, *se non esse laturum labiis suis nomen se spernentium. Quid autem hoc aliud sibi vult, quam, se curam eorum non esse gesturum, se ipsos in iudicio sanguinis sui merito non esse iururum, proteclurum.* col. Exod. XIX, 4. Psalm. XCI, v. 12. Etiam sine לְ reperimus exempla, hanc radicis נָשָׂא notionem probantia: Deut. I, v. 31. Esa. XLVI, 3. Ipsi Germani hac loquendi formula vtuntur: *curam alicuius rei si quis gerit, dici consuetudo iussit; eum aliquid super, vel in corde suo ferre, portare; er trage etwas auf und in seinem Hertzzen und Gemüthe*: Et Græci quoque non multum ab eodem genere dicendi quoad vocem φέρω, ablutere videntur. Eb. I, 3. φέρω τὰ πάντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. Verum filum hic rescindimus

dimus, ne opusculum nimis excresecat; dolemus hæc amœnas esse interrumpendas meditationes.

§. XIX.

Sed nobis nunc eo elaborandum est, ut II) probemus, Probatio sententiam nostram explicationem, quantumvis possibilem, etiam admitti debere. Res vero omnis suspensa est a vera acceptione ^{1) ex} ^{ipsis verbis} vocum *Vrim et Thummim*. Quod si enim euicerimus, has voces reuelationem, pontifici suggestam, extra pectorale, eiusque gemmas significare; tum totam rem consecimus, atque prono fluit deinceps alveo, reliqua textus verba dicto a nobis modo esse explicanda. Nostram vero sententiam *veram* esse, patet ¹⁾ ex vocibus *Vrim et Thummim*, quibus Moses usus est. Ita enim argumentamur A) אֲרִיִם h. l. vel occurrunt proprie, vel metaphorice. Si proprie; tum אֶרֶב non nisi *lucem*, et per metonymiam *ignem* denotat. Si igitur propria h. l. obtinere debeat significatio: tum ostendi debet, vel partem constitutam, vel partem accidentalem et separabilem pectoralis existisse, quæ lucem vel ignem s. lucidum vel ignitum aliquid exhibuerit. At enim vero hic nihil in mentem venire potest, nisi vel lapides pretiosi, vel quædam imagunculæ, luce splendentes, pectorali aut adnexo pectoralis marsupio additæ. Cum autem ¹⁾ de lapidibus iam in antecedentibus actum sit, et v. 30. iis iam commemoratis adiciatur; *insuper adhuc ad pectorale dabis*; multisque supra iam verum discrimen inter lapides et *Vrim* ostenderit; ac quæ ²⁾ de imagunculis dicuntur, ad mera figmenta redeant: consequens est, ut significatus proprius hic exulet. Quia vero improprius nihil nisi *reuelationem* significat. Ergo non potest non h. l. vox *Vrim* de *reuelationibus* exponi. B) Has reuelationes Deus promulgauit אֱלֹהִים: quod aut ita capiendum, ut in ipso pectorali, eiusque partibus vel essentialibus vel accidentalibus se aliquid prodiderit, ex quo de reuelationibus Dei constare poterat; aut ita est accipiendum, ut, occasione pectoralis, sub conditio-

ne vsus eiusdem, reuelationes obtigerint pontifici. Prius vel ad absurda Iudæorum deliramenta, de gemmis, aut nominibus in gemmis aut litteris quibusdam peculiari splendore perfusus; vel ad Spencerianas, aut similes nugas recurrit; E. superest posterius: admitti scilicet debet, pontificis animum, de aliquo negotio sciscitantem, luce diuina fuisse collustratum, quando pectorali indutus comparebat coram Domino.

§. XX.

2) ex locis
scripturæ, re-
uelationem
pectoralis tri-
buentibus.

Probamus nostram sententiam 2) ex iis S. S. dictis, in quibus vsus pectoralis vi *ῥοῦ* Vrim in communicandis reuelationibus ponitur. Quodsi vere se ita habet; vox *Vrim* autem *reuelationes* denotet in pectoralis negotio, per num. B (§. 19.): extra controversiam censendum est constitutum esse, Vrim in iis locis, vbiocunque occurrit, lectores de ipsissimo illo vsu, quem ex pectorali, Deum consulturi per Pontificem, percipere possent, monere; nemoque amplius dubitare potest, scriptorem si vocem *ῥοῦ* Vrim ad illum ipsum vsum designandum adhibuisse. Nostrum nunc esset, plura id effectura excitare dicta; verum ad finem tendentes, quædam tantum producemus. Pertinet huc 1) locus Num. XXVII, 21. qui præcipit, vt Deus *bemischpat haurim* consulatur. Pertinent huc 2) illa loca, vbi Deus, pectorali in vsum vocato, reuera consultus esse legitur. Prouocamus, obscurioribus omisissis, ad *Iud. XX, v. 18. 23. imprimis v. 28.* item ad 1 *Sam. XXII, 13. fqq. 1 Sam. XXIII, 2. 9. fqq.* vbi quidem *Ephodi* fit mentio; scimus tamen, pectorale cum Ephodo arctissime connexum fuisse, adeoque vnum pro altero poni posse. Addimus 1 *Sam. XXX, 7.* 2 *Sam. II, 1. c. V, 19. 23. 24.* 3) Adnotari merentur ea, vbi ætate *Iosue* Israëlitarum culpantur, quod *os domini*: i. e. oracula diuina, voluntatem Dei declarantia, non interrogauerint. Quod vnice, proxime scilicet, de responsis intelligendum, quæ adhibito pectorali obtinebantur. vid. *Ios. IX, 14. coll. Num. XXVII, 21.* 4) Neque minus attentione dignum est, legi 1 *Sam. XXVIII, v. 6.* Saulem, Deum consulentem nec per *Vrim* responsonem accepisse. Si itaque Saul per Vrim, vt et reliqua reuelationis media, quæsiuit; sequitur,

moris

moris tunc fuisse, et præcepti a maioribus accepti, ut hac ratione confuleretur Deus. 5) Accedit, quod Deus, quando minatur, Israëlitas sibi solis esse relinquendos, ab omni oraculo divino vacuos, inter alia mentionem faciat *Ex. Ephod*, s. pectoralis *Hof. III, 4*. Qui, quæso, hoc fieri potuisset, nisi eius usus in Dei voluntate percontanda fuisset? Quibus omnibus æqua animi lance ponderatis, vix ad sensum merebitur, cel. *To. Ioach. Sebræderus*, qui, dum in *differ. de Vrim et Thymim*, per *Vrim et Thymim* gemmas intelligi defendit, lectoribus suis persuadere conatur §. 71. p. 128. §. 78. p. 144. ab instituta republica, vsque ad eius subuersionem nunquam ex *Vrim* oraculum quæsitum datum fuisse. Mirandumque non est, ipsum ad contortas locorum biblicorum explicaciones confugisse; quas tamen diiudicare loci non est huius; sufficiat, nos demonstrasse ex effatis adductis vere per *Vrim* oracula fuisse edita. Et hæc hiulcæ interpretaciones nostræ sententiæ bonam causam restantur, eidemque insigne robur addunt.

§. XXI.

Porro 3) srgumentum petimus ex denominatione illa, qua vocatur *choschen hammischpat*, quod pluries factum est *Ex. XXVIII*. Cum nuspiam, siue de vestibus pontificalibus coniunctim sumtis, siue de veste aliqua sigillatim spectata, vox *mischpat* adhibita sit: sequitur, ut peculiaris adsit ratio, quare hæc vestimentorum species potius, quam alia quæuis, hoc additamento condecoretur. Sed qui convenientius hoc inquiri potest, quam eo, quem declarauimus, modo; quo statuimus, Deum hoc pectorali ornato pontifici, causis Israëlitarum ad se prius delatis, quid faciendum sit, reuelasse?

3) ex denominatione Choschen hammischpat.

§. XXII.

Nostra 4) sententia ex eo egregie confirmatur, quod nullus in f. codice locus, de *Vrim et Thymim* agens, obuius sit, qui secundum eam non bene et feliciter explicari possit; cum e contrario, substratis aliorum cogitatis, non nisi dura et difficilia concoctu compareant. Id ex locis in anteced.

4) ex facilitate aliorum de *Vrim et Thymim* locorum explicatione.

reced. iam prolatis, et aliis, sicubi forte exstent, intelligitur.

§. XXIII.

Epilogus.

Breuiissime, quantum quidem fieri potuit, sententiam nostram protulimus, argumentis, vt confidimus, fundatam sat solidis; omisiss aliis æque pro illa confirmanda ac illustranda facientibus. Nil enim diximus de sapientia Dei, ex hoc voluntatis reuelationis modo, maxime conspicua; de antitypo Christo, vero patris λογος, viam salutis aperiente optimo, hac immediata illuminatione, repræsentato. *Siracidem* c. XLV, 13. rerum suæ gentis gnarum inter gemmas pectoralis et Vrim distinguentem, silentio inuoluimus; Præterimus testimonia *Iosephi*, aliorumque adfirmantium, *Nebemia* et *Efra* adspulantibus, adfuisse quidem, post Dauidis tempora et captiuitatem babylonicam, omnes vestes sacerdotales, et per consequens pectorale quoque vna cum gemmis, sed defuisse Vrim, s. reuelationes mediante illo obtinendas. Alia quoque nobis adfluentia, e. c. consensum eruditorum rescidimus consulto; sperantes, nos, fauente numine supremo, magis exercitatos. pluribusque subsidiis instructos, hancce nostram explicationem esse illustraturos, ac confirmaturos. Præmisimus hæc ad aliorum iudicia pernoscenda; quæ, si nos magis accenderint, calcaria deinceps addent, ad denuo exacte eandem maiori luci exponendam. Deo interea gratias fundimus, qui vires concessit, in hac conficienda opella; eundem demisse simul implorantes, spiritus s. luce illustrare nos velit, vt reliquum stadium Academicum in nominis supremi gloriam et nostram salutem, percurrere queamus.

F I N I S.

* * * * *

PRÆ-

PRÆSTANTISSIMO NOBILISSIMOQUE
DN. RESPONDENTI AVCTORI

S. P. D.

PRÆSES.

Noui homines, qui opinantur, se Logicæ Metaphysicæque
præceptis utcumque tinctos, recta grassari via posse ad
Theologiæ adyta, ita, ut non solum limina illius saluta-
re, verum etiam omnia ipsius arcana in clara luce collocare possint;
nihil interea cogitantes de fontibus, sibi recludendis, et philolo-
giæ sacræ studio excolendo. Sed quam parum idonei illi sint,
qui alienis oculis fidere, et versiones aberrationibus refertas se-
ctari coguntur, ad veritates cælestes cum apodixi docendas, ad
eas fortiter defendendas, atque ad legitimum usum transferen-
das; æquum rerum estimatorum latere potest neminem. Tu,
præstantissime Dissertationis auctor, longe aliam agendi ini-
isti rationem. Etenim ex quo in banc musarum sedem, ingenio
ad altiora nato, studiisque, quæ ab humanitate nomen habent,
probe perpolito, concessisti, omnem movisti quidem, quod lau-
dem vtiq; meretur, lapidem, ut cunctas philosophiæ partes
ea, qua decebat, diligentia peragrare; sed his non contentus,
probe memor, Theologum in scripturis nasci, ulterius es pro-
gressus, omnique virium conatu in linguas, quas originales vo-
cavimus, incubuisti, ut eas, quantum fieri posset, in Tuam po-
testatem, ad oracula Dei rectius enodanda, redigeres. Cum
itaque ista, quæ futuro Theologo optima præsidia præstant, ei-
que auxiliatrices manus porrigunt, non infeliciter separaveris,
sed summo studio coniunxeris, et, his quotidie occupatus, scho-
las theologicas frequentaveris: quid mirum, si profectus omni-
no

no laudabiles, Tibi aliisque inferuituros, et Praceptoribus gra-
tos, adquisueris? Quos, sicuti huc usque in professorum au-
ditoriis et templis, tum disputando tum orationes sacras habendo,
demonstrasti; ita recte facis, quod eosdem publice, edito
aliquo specimine, omnibus singulis iam adprobes. Selegisti eum in
finem argumentum aliquod grauissimi momenti, cuius ignorantia
ipsi Iudaei, inter quos tamen Vrim et Thummim vigue-
runt, tenentur, quod plurimum Christi civium ingenia exercuit,
quod infinita fere scripta peperit, quod denique quoad singulas
circumstantias vix unquam excuti poterit. Laborem vero
Tuum ita distribuisti, ut sectione priore varias variorum sen-
tentias examineris, easque, vitis earum in lucem protraxisti,
reieceris; posteriori mentem, que Tibi sedet, explicueris, no-
vamque explicationem loci Exodi XXVIII, 30. communicaueris
cum lectoribus. Quamvis breuitati studendum Tibi fuerit, ni-
hilominus omnia singulaque et distincte, et ordine, et solide,
probabiliter saltem, persecutus es; ita ut iure sperem, scriptum
Tuum, imprimis a viro maxime iuvene confectum, neque Patro-
nis, qui Te complectuntur favore suo, neque eruditis, ex aequo
iudicantibus, displiciturum. Nullus praeterea dubito, Te ea-
dem dexteritate, qua disputationem conscripsisti, eam quoque
aduersus insultus Doctissimorum Opponentium esse defensurum; ita
ut meo auxilio vix opus habeas. Ceterum Tibi ex animo gratulor
curriculum academicum feliciter mox finiendum, gratulor exi-
mios in philosophia, philologia sacra et Theologia progressus, ac
docte elaboratum gratulor specimen; Deum precatus, ut Te
gratia prosequatur sua, quo indies magis magisque in ipsius
gloriam abundanter promovendam excrefcere, deque aliis opti-
me in posterum mereri queas. Vale, me ama, meaque officia
Tibi promitte! Dabam in Regia Fridericiana d. 3. Ianuar.
MDCCLIII.

HONO-

HONORATISSIMO ATQVE DOCTISSIMO

RESPONDENTI

s. D.

GE. FRID. MEIER.

Non deero hodie amicitiae nostrae mutuae, HONORATISSI-
ME RESPONDENS, nec ultimus ero eorum, qui ex
animi sententia TIBI gratulantur. Ex quo tempore in-
notitiam meam pervenisti, ex eo ipso tempore TE non nisi assi-
duum et sagacem philosophiae aliarumque litterarum bonarum
cultorem novi, nec talem novi tantum, sed etiam impense amavi.
Amavi nimirum ingenium TVVM vegetum, indolemque ere-
ctam. Amavi diligentiam TVAM morumque suavitatem, at-
que insigne studium bonis viris non serviliter placendi. Sed
quum vel solam adulationis speciem ex animo abhorream, non
copiosius laudes TVAS enarrabo. Vere amicitiae vel tribus tan-
tum verbis animi sensa exprimentibus satisfieri potest. Saepius
iam commilitonibus nostris eruditionem TVAM egregie adpro-
basti, et in solempni conflictu TE ipso non minorem TE praestabis.
Quare nihil amplius restat quam ut TIBI quaevis fausta ad
precer. Perge modo, AMICE AESTVMATISSIME, et men-
tem TVAM amplius veritatibus instrue, non tantum ad acuen-
dum ulterius ingenium, sed etiam ad elevandum pectus, et ad
quovis modo recte agendum. Sic recipies veritatum etiam phi-
losophicarum uberrimos fructus, bene mereberis de patria, vi-
vesque DEO et TIBI ipsi. Quod reliquum est, ama me in
posterum quemadmodum me hucusque amasti, ego id agam, ut
haud indignum ames. Vale. Dedi in Fridericiana d. 1. Ian.

1753.

F

DOCTIS-

OMNIBUS DOCTISSIMO DOMINO
RESPONDENTI,
ERVEDITAE HVIVS DISSERTATIONIS AVCTORI,

S. P. P.
I. A. E. GOEZE,
S.S. Th. Cand.

Semper TE, Amice dignissime, sincero animi adfectu colui. Semper TVI amoris mutui documenta mihi comprobata sunt. Quoties vitae, in Aca-
demia transactae, memoriam recolere libet; toties suavisima TVA con-
versatio, nostrorumque studiorum copulatio, mentem subit, mulcet, exhibita-
rat. Halae recordatio est et TVI nominis, TVAEque amicitiae, pectori meo
alacrisse infixae, repetitio. Nulla forte dies praeterlabitur, quin Praecepto-
rum excellentissimorum, quorum scholas olim adire integrum fuit, favorem,
studium ac pietatem animo meo commendet, grataeque religionis leges sanctis-
simas viuis depingat coloribus. Quarum idearum repraesentatione vel ad TE
ducor. TE in frequentandis scholis semper comitem habui, TVA consuetudi-
ne inter priuatos parietes delectatus fui. TVVM ingenium, TVAM eruditio-
nem, complurium TVAE aetatis dotes superantem, ut nouisti, candidè ad-
miratus sum. Nuntius proinde, TE publice in arenam disputatorum prodi-
surum, haud venit mihi inopinatus, neque inexpectatus. Iam vero TE ut
audacem Athletam in palaestra dignitatem conspicio. Mente praecedens vi-
ctoriam, eximia laude inde reportatam. In sinu gaudeo, dum Auditorum
plausus comminiscor. Tacita voluptate perfundor, cum de cathedra TE coro-
natum descendere cogito. Non inania loquor. Non sumum ventumque vendere
animus est. Noui vires TVAS. Insignis TVAE eruditionis apparatus explo-
ratum habeo. Nec vna vice ingenii TVI pharetram contemplatus sui. Hinc
de promes tela ad retundendos aduersariorum insultus. Non singo tela; sed
experientia verbis huiusce omnibus fidem faciet. Conscende igitur, Amicorum
dulcissime, conscende locum, ex quo honoris et gloriae lux TIBI iamiam ad-
fulget. Descende laudatior, gloriosior, ornator; victoria, palma, corona
emittens! Mea perdoleo fata, quod varia compareant obstacula, quo minus
erudito huic certamini, ut TVAE dexteritatis oculus testis, interesse pos-
sim; quo minus praesens TIBI meam laetitiam, meam gratulationem decla-
rans amoris viscera TIBI aperiam. Temporis etiam si vita ferat ratio; absens
tamen tam impense laetabor, ac si oculis huius TVAS conspicerem laudes. Tunc
autem laetitia per mirum quantum efflorescet, quando manibus TE meis am-
plexi, TVAMque faciem suauiter deosculari obtigerit. Nil proinde reliquum
est, quam ut votis, TVAM salutem ac prosperitatem concernentibus, hanc
epistolam obsignem. Disputabis de Vrim et Thummim, sive de modo istius
reuelationis, quam Deus summo Pontifici, stante adhuc Republica Israelitica,
et Theocratia in ista pollente, largitus est. Apprecor exinde, ut Numen sa-
cratissimum TIBI sit maneatque perpetuo Vrim et Thummim, summa lux,
summa perfectio. Sit TIBI via; sit TIBI veritas; sit TIBI vita; sit TIBI
summum

summum bonum: omnia in omnibus. Hoc est precum, quas TIBI fundo, argumentum. Manant ex limpidissimo fonte ex amoris, quem TIBI consecro, scaturigine. Prosequere me IVO vel in posterum adfectu. Sic nostra amicitia, amoris vinculo copulata, nunquam dissoluetur. Nam amor amoris naturale est incitamentum et alimentum. Vale proinde, iterum iterumque vale, ubique in perpetuum faue. Dabam Ascaniae: d. i. Ian. MDCCLIII.

Noch einmal ruf ich Dich. O Muse, nimm die Saiten,
Und weih der Freundschaft noch dein Spiel!
Verdient Anacreon allein nur Ewigkeiten?
Nein! mehr verdient sie dies Gefühl.

Dich küß ich, edles Thal, wo in beglückten Stunden
Voll Ruh und himmlischsanfter Lust
Mein Herz nach Freunden rief, Ich habe sie gefunden,
Und segne sie in meiner Brust.

Seid ewig jedem schön, ihr Tage meiner Freude,
Die ihr mir meine Freunde gabt.
Scheint jedem Freunde schön und schwärzt euch nur dem Reide
Der dies Vergnügen untergrabt.

Die Muse winkt! Wer ist dort in dem frohen Kreise
Der Jüngling den der Lorbeer schmückt?
Die Wissenschaften selbst erwehlet ihn zum Preise
Für den, der ihre Stadt beglückt.

Du bist es, edler Freund! Dir singt mein Lied entgegen,
Der selbst der Wahrheit Reich erbaut.
Frolockend gibt sie selbst die Wahrheit Dir den Segen,
Der Du Dein Leben anvertraut.

Unsterblich, wie Dein Geist, und schön wie Sarons Blume
Blüh Dir dies Glück, das sie Dir bringt.
Ein viel erhabner Lied weih ich dann Deinem Ruhme,
Wenn es dies hohe Glück besingt.

Johann August Schüler.

der G. G. Besl.

F 2

Hdve

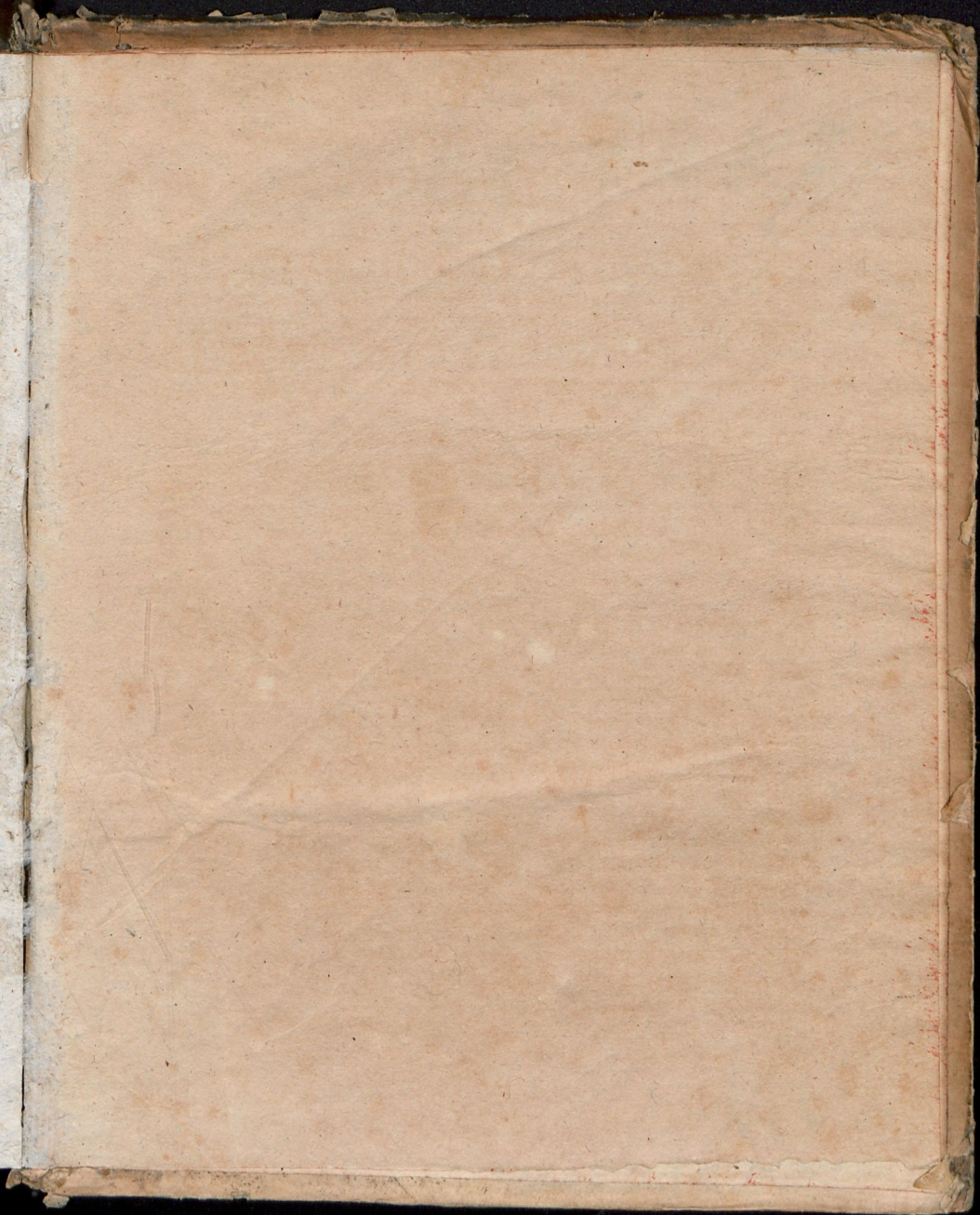
Ηδυπεῖς Μούσας ἐκατηβέλετης προσέειπε
 Κύνθιος, αἰμυλίων ἐπέων μου κέλυτε κόρυαι
 Ζηνὸς ἐριγδούπου, κορυφῇ Ἑλικωνῶνος ἀνάσσω,
 Σπένουσατε, ἀπλανέσσι τε ἔρχεσιν ὤκα ἰούσαι
 Ἐν μαλακῷ λευκῶνι, καὶ ἐυθαλόεντ' ἀνά κῆπον
 Ἄνθεα ἐντερπῆ συλλέξατε ἐν σεφάνοισιν.
 Ἐς ὑπερνησέων νέος, οὗ κροτάφοις περιθήσω
 Στέμμα. Βελεσσιχαροῦς Φοῖβου αἰουσαι ἐφετμῆς
 Ὀίχονται, ζητοῦσί τε καὶ νοσοῦσιν ἔχουσαι.
 Τηλόθεν ὀπίσθμενος δέ, ἴνι σεφάνωμα διδόη
 Ληϊοίδης, κραδίεν μέγα ἐνφροσύνησιν ἰάνθην,
 Ἦδα γάρ ἐυμενέων φίλα

TEMMIE ἄγιος αὐτοῦ.
 Nobilissimo et doctissimo huius Dissertationis
 auctori, Amicorum optimo, accinit hısce
IOANN. LVDOV. SCHVLZE.
 Hal. Theol. C. Opp.

DOCTISSIMO HVIVS DISSERTATIONIS AVCTORI
AMICO EX PAVCIS DILECTISSIMO
 S. P. D.
L. A. NOESSELT.
 OPPONENS.

Si quid esset hısce in lineolis virium, eam, quam tum ex singularibus amicitiae Tuae erga me speciminibus, tum ex Tua in dies crescente eruditione atque mira ingenii solertia, cuius factum hic exhibes praestantissimum, percipio voluptatem, exquisitissimis depingendi coloribus; meum fortasse erga Te animum plenius Tibi forent declaraturae, quam nunc, cum ista vi eas deservitas sentiam. Quae enim voluptas cum enunciari minus queat quam sentiri, hae profecto litterae ad eam Tibi exactius delineandam aegre posse sufficere putaverim; imprimis cum meum, quem semper erga Te propensissimum deprehendisti, animum, Tibi magis esse perspectum arbitrer, quam quod clariori possem eum hısce illustrare lumine. Quid est igitur, quod magis hoc in negotio a Te mihi restaret expetendum, quam ut Tuam, qua me hucusque prosecutus fuisti, amicitiam, quamque omni tempore non sine dulcissimo animi mei affectu exsculatus sum; nunquam mihi denegare velis, nec vilo modo ea me carere sinas voluptate, quam ex ea hucusque largiter in me redundare memini. Vale, mihi-que faue. Dabam Halae die 1. Ianuarii MDCCLIII.

* * * * *

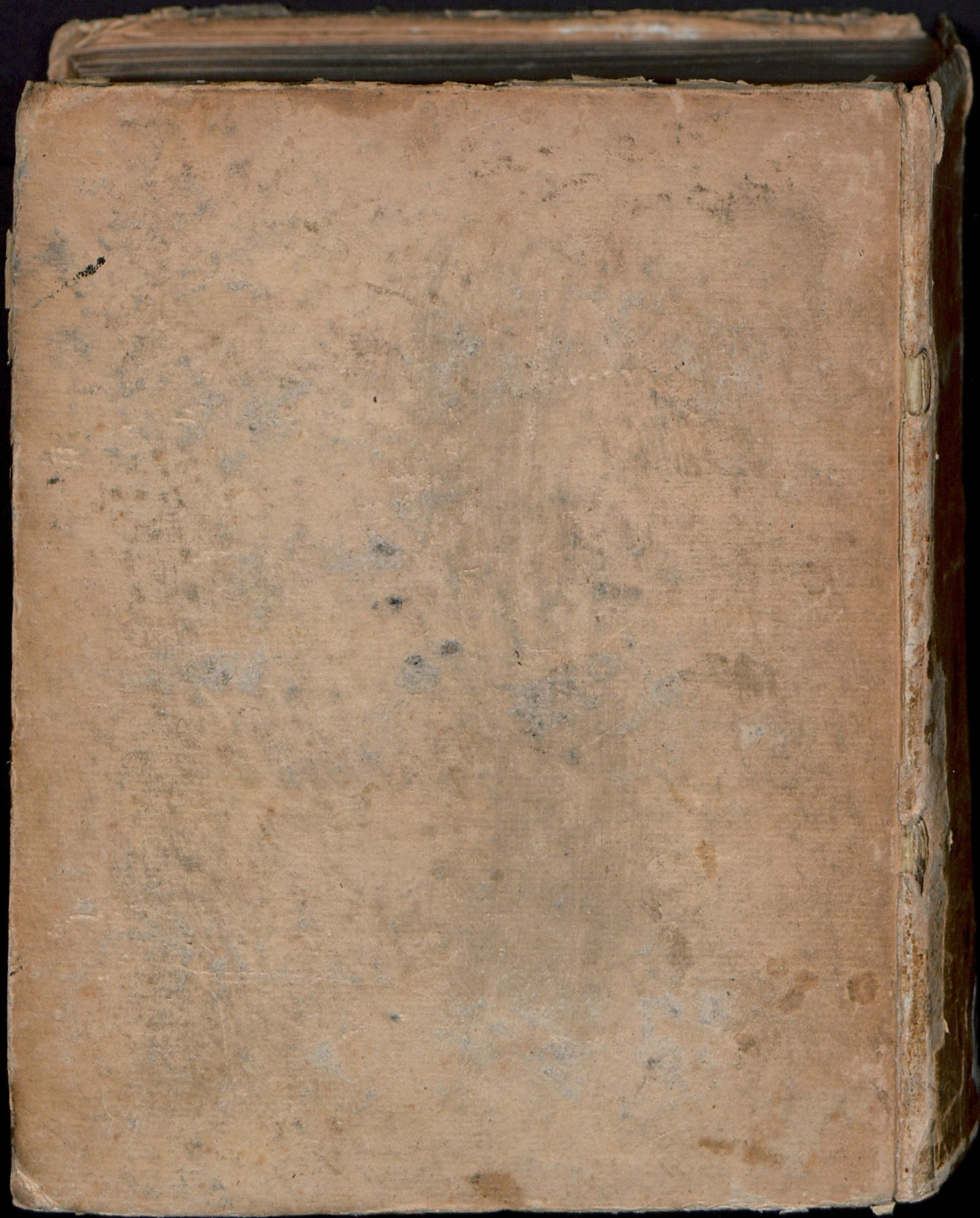

Fd 2287

X 2284284

no

DISSERTATIONEM PHILOLOGICAM
QVA
V A R I A E
DE
VRIM ET THVMMIM
PONDERANTVR SENTENTIAE
VERAQUE AD DVCTVM
EXODI XXVIII, 30.
SISTITVR

CONSENTIENTE
AMPLISSIMO PHILOSOPHORVM ORDINE
P R A E S I D E
VIRO EXCELLENTISSIMO AMPLISSIMO DOCTISSIMOQVE
D O M I N O
IOANNE FRIDERICO STIEBRITZIO

PHILOSOPHIAE, OECONOMIAE, POLITICAE ET CAMERALIVM
PROFESSORE PVBLICO ORDINARIO
PRAECEPTORE PATRONO FILIALI PIETATIS
CVLTV SEMPER PROSEQVENDO

D. XI. IANVAR. MDCCLXIII.
PLACIDAE ERVDITORVM DISQVISITIONI SVBMITTET
AVCTOR DEFENSVRVS

IOANNES FRIDERICVS TEMME
ASCANIA - HALBERSTADIENSIS
DIV. LITTER. CVLTVR.

HALAE MAGDEBVRGICAE
TYPIS IOANNIS FRIDERICI GRVNERTI.

(6)